Morienus. 1593.

k
4458/A
N.VI.Mor
DR. ERNST DARMSTAEDTER
No. 1030
COLLECTION

De Transfiguratione METALLORVM, ET OCCVLTA, SVMMAQVE ANTIQVORVM philoſophorum medicina, LIBELLVS;

MORIENO ROMANO, quondam eremita Hieroſolymitano, auctore.

Acceſſit huic nunc primum

ΧΡΥΣΟΡΡΗΜΩΝ:

Siue

De arte Chymica,

DIALOGVS;

QVI PRÆCLARISSIMAS huius ſcientiæ actiones, rationi, ac naturalibus principiis conſentaneas eſſe demonſtrat; impoſtorum vero & ſycophantarum ſomnia & nugas retegit.

HANOVIÆ AD MOENVM
Apud Guilielmum Antonium,
M D XCIII.

ROBERTVS VAL-LENSIS RVGL.

Spiritus intus ineſt, quem ſumito, (Corporis hæc eſt

Solue. Sectio) ſeiunctis fæcibus; Arte leui.

Fæcibus ac terra demiſſis igne benigno,

Gela. Sæpius aſperſis. Intus *Elixir* habes.

TYPOGRAPHVS candido Lectori S.

QVI nunc demum oculis tuis ſe offert aurifera artis libellus, & paucis antea viſus, & ſæpe multis optatus fuit. Scriptores inferioris ætatis, a quibus ille crebro laudatur, hoc loco proferrem, ſi breuitatis ſtudium non vetaret. Fuit autem quondam ex Arabico ſermone, in Latinum quomodocunque conuerſus. Duo peruetuſta illius exemplaria, non ita pridem nacti ſumus; quorum alterum, interpretis nomen præfert; alterum, ſupprimit. Loquēdi modo translatores longe diſsident, vt in eorum collatione deprehendimus; & quamuis neuter ſatis dextere, & verbis bene Latinis, Morieni ſententiam aperiat, incerti certe magis eſt inconcinna loquela; &, quod pluris intereſt, in hoc etiam pleraque deſiderantur, quæ in illo nequaquam otioſa reperiuntur. Alioqui re congruunt; exceptis aliquot locis, forte ſcribarū vitio deprauatis. Caſtrenſis igitur conuerſionem, vt minus malam, ac magis gratam emiſimus; alterius tamen in margine adſcripta diſcrepantia; quoties agitur de re alicuius momenti. Faxit Deus, vt hic quantuluſcunque labor, tibi ſit fructuoſus. Viue & vale.

IRRISORI,
Sapientiam.

OMNES Chryſopœïæ libros,ſimul & ſtudioſos, nullo diſcrimine rides. Qua gratia? Nam intempeſtiuus iſte riſus aliis videatur, ſi deſit cauſſa, quam ei obtendas. Nonne tu inChemiæ profeſſoribus pecuniæ abundantiam, & in ſcriptoribus formularum veritatem deſideras? Scilicet, vniuscuiusq; & vniuerſorum nummos tractaſti, eorumque numerum ſubduxiſti; quin etiam,euoluiſti omnia ſcripta auctorum eiusce artificii; immo vero ſingulas illorum ſententias perfecte intellexiſti; atque adeo, ſolerti quadam experientia, infidas eſſe probaſti. Sic iuſtus es deriſor; tuoque circumſpecto iudicio, MORIENVS etiam Romanus, vt in Chemiſtis, ita in nugatoribus non infimum locum obtineat. Sed heus tu, nobis ignotæ ſunt iſtiusmodi rationes; atque equidem, quod inter nos dicere liceat, nolim tibi prius ſubſcribere, quam abditum ipſius Morieni ſenſum, quem, ſi diis

placet,

placet, pulcre calles, aperto ſermone oſtendas; illiusque fallacias, experimentorum, aut argumentorum viribus conuincas. Si hoc præſtiteris, meritiſſimo certe, nobisque approbantibus eum rideas: ſin minus, tu quidem, quantum coniectura auguramur, ſanitate eges; ac ſi me audias, antequam morbus amplior fiat, Anticyras nauigabis.

LIBER DE COMPOSITIONE ALCHYMIÆ, QVEM EDIDIT Morienus Romanus, Calid Regi Ægyptiorum: quem Robertus Caſtrenſis de Arabico in Latinum tranſtulit.

ROBERTI CASTRENSIS PRÆFATIO.

LEGIMVS *in hiſtoriis veterum autorum, tres fuiſſe philoſophos, quorum vnusquisque Hermes vocabatur. Primus autem illorum fuit* Enoch, *qui alio nomine* Hermes, *& alio nomine vocabatur* Mercurius. *Secundus vero fuit* Noë, *qui ſimiliter alio nomine* Hermes, *& alio nomine* Mercurius *eſt nuncupatus. Eorum autem tertius, fuit* Hermes, *qui poſt diluuium in Ægypto regnauit, & eius regnum diu obtinuit. Iſte autem a noſtris anteceſſoribus dictus eſt Triplex, propter trinam virtutum collectionem, ſibi videlicet a domino Deo attributam. Erat autem iſte Rex & philoſophus & propheta. Iſte vero fuit Hermes, qui poſt diluuium omnium artium & diſciplinarum, tam liberalium, quam etiam mechanicarum, primus fuit inuentor & editor. Omnes namque qui poſt ipſum fuêre, ſuo itinere incedere, & ſuis veſtigiis inhærere nitebantur. Quid plura? longum eſſet nobis & etiam difficile, tanti*

actam

ac tam magni viri virtutum ornamenta & actus, in memoriam ad præſens reducere. Cum & hoc genus dicendi in huius libri diuini translatione non ſuscepimus: nec etiam noſtri ingenii tenuitas, aut ſtudium vel ſcribendi ocium, nobis ad hæc explicanda poſſint ſufficere. Sed idcirco eius nomen in huius libri prologo introduximus; quoniam ille hunc librum primus inuenit & edidit. Hic eſt namque liber diuinus, & totus diuinitate pleniſſimus. In eo enim duorum teſtamentorum (veteris ſcilicet & noui) continetur vera probatio. Si quis namque in hoc libro multum ſtuduerit, & eum plenarie intellexerit, veritas vtriusque teſtamenti, necnon & vtriusque vitæ modus & ſufficientia, illum latere non poterunt. Hic eſt autem liber, qui nominatus eſt LIBER DE COMPOSITIONE ALCHYMIÆ. *Et quoniam quid ſit Alchymia, & quæ ſit ſua compoſitio, nondum fere noſtra cognouit Latinitas, in præſenti ſermone poſui iſtud verbũ, licèt ignotum & admirabile, vt ſub diffinitione clareſcet. Hermes vero, & alii qui poſt ipſum fuêre, hoc vocabulum ita diffiniũt, vt in libro De ſubſtantiarum mutatione.* Alchymia, eſt ſubſtantia corporea ex vno, & per vnum compoſita ſimpliciter, precioſiora ad inuicem per cognationem & effectum coniungens, & eadem naturali commixtione, in genus melioris naturaliter conuertens. *In ſequentibus vero hoc quod diximus, explanabitur, vbi & de eius compoſitione ad plenum tractabitur. Sed nos, licèt in*

Quid ſit Alchymia.

nobis tenue ſit ingenium, & Latinitas permodica, hoc tamen tantum ac tam magnum opus ad transferendum de Arabico in Latinum ſuſcepimus. Vnde & de ſingulari gratia nobis a Deo inter modernos collata, ſummo illi Deo viuo, qui trinus exſtat & vnus, grates referimus. Nomen autem meum in principio prologi taceri non placuit, ne aliquis hunc noſtrum laborem ſibi aſſumeret, & etiam eius laudem & meritum ſibi quaſi proprium vendicaret. Quid amplius? humilis omnes rogo & obſecro, ne quis noſtrorum erga meum nomen mentis liuore (quod ſæpe multis conſueuit) tabeſcat. Scit namque Deus omnium cui ſuam conferat gratiam; & ſpiritus ex gratia procedit, qui, quos vult, inſpirat. Merito igitur gaudere debemus, quum omnium creator & conditor omnibus quaſi particularem ſuam monſtret diuinitatem,

Illa nos tota non
lateat.

MORIE-

MORIENI ROMANI EREMITÆ Hieroſolymitani, SERMO.

OMNES Philoſophiæ partes, mens Hermetis diuina plenariè attigit. Quum autem ille per annos multos in magiſterii ſuperioris inuentione & editione ſtuduiſſet, tandem hoc magiſterium inuenit primus & edidit, ac de eo librum compoſuit, quem ſibimet proprium deputauit, & poſt ſuum obitum ſuis diſcipulis in hereditatem dereliquit. Poſt obitum vero illius, diſcipuli eius in hoc libro & eius præceptis, per multa tempora ſtuduêre, vt ſcilicet eius effectum adipiſci poſſent. Poſtquam ergo ſuum conſequuti ſunt effectum, de eo varia & etiam innumerabilia dedêre præcepta. Quod idcirco fecerunt, ne ipſi, qui poſt ipſos hanc adepti fuiſſent ſcientiam, eam quaſi vulgarem inſipientibus detegiſſent. Poſt multũ verò temporis a paſſione D. noſtri Ieſu Chriſti, ſurrexit quidam homo diuinus, donis ſpiritualibus præditus, qui, quum in diuinitate permultum temporis ſtuduiſſet, inter libros diuinos hũc librum inuenit. *Adfar Alexandrinus.* Fuit autem vir iſte ab Alexandria oriundus, vnde ſuo nomine *Adfar Alexandrinus* vo-

cabatur. Hic vero, poſtquam librum præfatum inuenit, mente peruigili atque induſtria in eo ſtudere non deſinebat. Poſtquam vero in eo ſtuduiſſet diu, eius effectum atq; ſcientiam ad plenum eſt adeptus. Ex hac igitur ſcientia vir iſte diuinus multa, varia, & innumerabilia dedit præcepta. Quæ, quum ſub ſuo nomine per vniuerſas noſtræ regionis partes diuulgata fuiſſent, mihi tunc temporis in vrbe Roma moranti, huius viri nominis & illius ſcientiæ fama quaſi volando peruenit. Nam in eo tempore fui ego Romæ (vnde & ortus fueram) conſtitutus. Eram autem tunc iuuenis, cuius videlicet mentum prima lanugo nondum obduxerat, ſtudens ſcilicet, & doctrina Chriſtianus a primo ætatis gradu ab vtroque parente effectus, cui etiam ſe tota iam Latinitas detexerat. Audito ergo huius viri nomine & fama, parentes & patriam ſimul feſtinus deſerui, nec quieti nimiæ meos artus exhibui, quouſque Alexandriam deueniſſem. Ingreſſus vero ſum ciuitatem, ac tam diu per vicos & calles nouus hoſpes inceſſi, donec huius viri domum inueniſſem: tandem vero illius domum inueni, & eam ingreſſus ſum; quam quum ingreſſus fuiſſem, hunc virum in ſuo oratorio ſedentem, & in ſuis libris ſtudentem inueni. At ille poſtquam oculos ſuos in me defixit, intuens me, ait, Amice, huc accede. Acceſſi autem ad illum, & iuxta eum ſuper ſtramen-

tum

tum, quod ibi fuerat appoſitum, conſedi. Erat vir iam multum ætate decrepitus, ſed adhuc vultu ſtrenuus, & facie & ſtatura corporis decorus. Nam & eius vultus omnia quæ in illius mente latebant, ſe diligenter intuentibus indicabat. Poſtquam autem confabulati ſumus, quæſiuit ille quo nomine nuncuparer, & vnde eſſem oriundus, & quæ meę viæ cauſſa exſtitiſſet. At ego reſpondi, & illi dixi; Ego MORIENVS vocor, natione Romanus; quem videlicet tui nominis & ſcientiæ fama, de parentibus & patria diſcedere coëgit. At ille ſubiunxit; Quænam eſt fides tua, aut cuius deorum cultor exiſtis? At ego reſpondi; Fidem meam Chriſtianam profiteor: nam Chriſti ſum cultor, & illum Deum trinum & vnum adoro. Poſtea dixit Adfar; Bonum eſt autem te me inueniſſe, & adhuc me homine mundano ſeptũ inueniſſe. Propalabo namq; tibi totius diuinitatis ſecreta, quæ ferè omnibus hactenus detegere recuſaui. Tu vero mihi totis mẽtis tuæ viribus intentus adeſto: nam & ego te faciã totius meæ diſciplinę filium. His igitur altrinſecus dictis, nimio gaudio ſum gauiſus. Quid plura? Longũ eſſet nobis in huius operis inſtitutis, ſingula, de quibus adinuicem tractauimus, enumerare & dicere. Remanſi tandem cũ illo, & me illi in tantũ amabilem exhibui, ꝙ ille mihi totius diuinitatis ſecreta detexit. Poſtea mortuꝰ eſt Adfar: Et ego poſt eius obitũ, poſt dies paucos, ab Alexandria receſſi & Hieroſoly-

mam deueni, in cuius etiam finibus mihi eremum elegi; in quo vitam meæ fidei & profeſſioni habilem ducere potuiſſem. Ante vero non multis annis ſurrexit quidam rex in Ægypto, nomine *Macoya.* Hic autem genuit filium, nomine *Gezid*, qui poſt mortem ſui patris in Ægypto regnauit, & illius regnum obtinuit. Gezid autem genuit filium nomine *Calid*, qui poſt mortem ſui patris, diu in Ægypto regnauit. Fuit autem Rex iſte ſapiens & prudens vir, & in omni ſcientia perſpicuus: diligebat enim multum ſapientes & philoſophos, propter diſciplinam communem, ſed maxime propter huius libri ſcientiam. Iſte vero non ſinebat inceſſanter per prouincias notas, ac ignotas inquirere, ſi aliquem inueniſſet, qui ſibi huius libri documenta reuelare potuiſſet. Hoc igitur amore compulſus, multos ſapientum & philoſophorum ſecum retinebat, qui huius libri magiſterium ſe ſcire profeſſi eſſent, cùm penitus ignorarent. Hos quoque multis & maximis ditabat donis, in eorum verbis diu confiſus. Me itaque die quadam in eremo exiſtente, fama huius regis mihi a quodam peregrino delata eſt: quam quum audiſſem, eremum dimiſi, & quam citius potui, ad ſuæ regionis fines transmeaui: non ſcilicet vt ab eo diuitias, ſeu dona inquirerem, ſed vt dilectum donis ſpecialibus inſtruerem. Poſtquam vero ſuos fines ſum ingreſſus,

Calid Rex.

greſſus,loca quamplurima eundo luſtraui,& tandem regem inueni. Quem cum inueniſſem, & de quibusdam ſecum contuliſſem, inueni illum magnæ ſapientiæ virum, & omnium virtutum ornamento prudentiſſimum. Dixi ergo ad illum, O bone Rex, Deus te ad melius conuertat. Volo autem vt iubeas mihi domum, & meo magiſterio habilem præparari. Iuſſit ergo Rex mihi domum præparari, & ad meum libitum ornari. Introiui autem hanc domum, neque ab illa exiui, donec totum compleui magiſterium; & completum in domo appoſui, & circa vas, in quo fuerat poſitum, hæc verba depinxi: OMNES AVTEM QVI SECVM OMNIA HABENT, ALIENO AVXILIO NVLLATENVS INDIGENT. Poſtquam hæc ſcripſi verba, ab vrbe, & omni ipſa regione clam diſceſſi, & ad meũm eremum ſum regreſſus. Poſtea vero Rex domum, quam ego dimiſeram, eſt ingreſſus, & magiſteriũ perfectum, vti illud dimiſeram, inuenit. Quod cum magis ac magis diligentius intueretur, vidit verba, quæ circum vas ſcripta dimiſeram: quibus perlectis, ac bene intellectis, ilico me abſentem defleuit, & omnibus, quos huius magiſterii cauſa per multos annos ſecum retinuerat, iuſſit capita amputari. Dixit poſtea Rex, Aduocate Galip meum ſeruum fidelem. Erat autem Galip ſuus captiuus, quem ſibi ſuus pater Gezid ante eius obitum, ob

Galip mancipium & fidelis ſeruus Calidis.

ſui fidelitatem dederat. Confidebat autem in eo Rex multum, qui dixit ei, O Galip ſerue mi, neſcio quid mihi amodo ſit agendum. Dixit autem Galip ad regem: Domine mi, Deus prouidebit quid deinceps ſimus acturi. Triſtatus eſt autem rex multum, & vltra quam credatur die ac nocte condoluit. Factum eſt autem deinde poſt annos aliquot, dum rex quadam die ad locum, qui dicitur *Dirmaram*, venandi ſtudio exiret, quod Galip captiuus, hominem quendam in ſolitudinibus errantem inueniſſet. Interrogauit eum, & dixit ei; Amice quis nam es tu, aut vnde venis, vel quo vadis? At ille homo reſpondit; Ego Hieroſolymitanus ſum: nam ego in Hieruſalem natus ſum, & per multos annos in montibus Hieroſolymitanis cum quodam eremita conuerſatus ſum: me autem ibi morante, audiui quomodo Rex Calid inceſſanter perquireret, qui ſibi magiſterium Hermetis demonſtraret. Poſtquam autem hoc de rege audiui, mox a mea patria diſceſſi, vt & hoc Regi Calid nuntiaſſem. Scio enim hominem in hoc magiſterio doctiſſimum, quem Regi demonſtrare valde deſidero. Tunc ait Galip: Tace frater, tace, hucuſque tibi dixiſſe ſufficiat. Malo autem te viuere quam mori: nam multi ad regem venerunt, qui hoc magiſterium ſe ſcire profitebantur, qui cum ad ſuæ profeſſionis exitum peruenire non potuiſſent, a rege interfecti ſunt.

Quæ hactenus narrata ſunt, in altero exemplari incerti interpretis omiſſa deprehendimus.

Timeo

Timeo ergo & tu ſi cũ huiusmodi ſermone in conſpectu regis adſtiteris, ne interficiaris. Tunc homo ille ait; Noli timere hoc; ſed in conſpectu regis me venire ne differas. Galip igitur dicit, hoc mihi iam placet, ſed caue ne moriaris. Adduxit ergo Galip hunc hominem, & ſtatuit eum coram rege, & ait: O bone rex, ecce homo qui mori non metuit. Vt ergo rex ſuos oculos in eum defixit, intuens illum ait, Quis nam es tu? At ille reſpondens ait, Hieroſolymitanus ſum; qui quum in montibus cum quodam eremita conuerſatus fuiſſem, audiui a multis tui nominis & bonitatis famam, & quomodo tu indeſinenter quæras ſapientes & doctos, qui videlicet magiſterium Hermetis ſenis tibi oſtendiſſent. Veni ergo ad te, ô bone rex, & vt tu meis acquieſcas conſiliis, & tui deſiderii compos efficiaris. Scio namque virum in montibus Hieroſolymitanis habitantem, cui omnis ſapientia a domino Deo reuelata eſt. Nam in ſua fide firmiſſimus à Deo & hominibus iudicatur. Die namque quadam, quum in ſuo eremo de rebus quamplurimis tentaremus, contigit caſu quod mihi diceret, ſe hoc magiſterium poſſe perficere. Quo audito, quum in ſua veritate ſæpius mihi cognita confiſus, tum ex hoc quod in omni anno multa auri & argenti pondera, vti ego ſæpius videram, ad Hieruſalem ciuitatem transmittebat, ſui ſermone certiſſimus mecum ſæpius confere-

bam; quod ſi ego in conſpectu tuo aſſiſterem, multis me ac magnis ditares donis, & numquam a tua gratia me ſeparares. Tunc rex ait: Quis eſt huiusmodi ſermo, quem tu dicis? aut quæ mens integra hucusque te venire perſuaſit? Neſcis ſtultiſſime, neſcis quot & quales propter huiusmodi ſermonem a me interfecti ſunt. Sed & ſi ea quæ tu dicis (quod non opinor) vera fuiſſent, & multis tu ditareris donis, & numquam a mea gratia amodo ſeparareris. Nam ſi vera non fuerint, maximum ſcias te ſubire tormentum. Tunc homo ille ait, O bone rex, vtroque tui promiſſo ſum placatus: tu tamen meis acquieſcas conſiliis. Item rex ait, O homo, de qualitate huiusmodi viri, & eius habitu mecum pauca conferas: venit namque ad me annis præteritis vir quidam, qui, vt verum tibi confitear, mihi hoc magiſterium perfecit: qui cum perfeciſſet, rem effectam, ſed non eius ſcientiam mihi dimiſit, & clam ſeceſſit & abiit. Tunc homo ille ait: Vir iſte nimis eſt ætate decrepitus, ſtatura magnus, vultu & facie præclarus, moribus ornatus, cuius etiam vita & habitus Deo non diſplicent: eſt enim in montibus Hieroſolymitanis eremita. Sed etſi nomen eius multum ſcire deſideras, *Morienus Romanus, ſenex eremita* nominatur. Tunc conuerſus Rex ad ſuum ſeruum Galip, dicit: hic verè eſt homo ille, de quo hactenus tecum condolui. Dixit autem

tem Galip: O bone Rex, ita eſt, vt ego exiſtimo. Gauiſus eſt rex multum, & vltra quam credi poteſt, hunc hominem benignius accepit. Iuſſit ergo rex huic homini dona dari quamplurima, & in ſimul maiora ei promiſit. Hæc eſt igitur hiſtoria Morieni Romani: quomodo ſcilicet ipſe magiſterium Hermetis eſt adeptus.

Hic abrupto eiuſdẽ narrationis contextu, inepte ſub alia perſona pergitur.

INCIPIT SERMO GALIP SERVI ET CAPTIVI REGIS Calid, filii Gezid, filii Macoya.

Dixit Galip captiuus: Poſt paucos quidem dies poſtquam hæc ab eo homine regi nunciata fuiſſent, venit hic homo & ſtetit coram rege, & ait: O rex bone, Deus ad bonum te conuertat. Nolo autem vt ea quæ tibi promiſimus diutius differamus. Aduoca ergo omnes tuos homines natu meliores, & ex eis mihi aliquos accommoda, qui mecum vadant & mecum ſimul reuertantur: grandis enim nobis reſtat via. At rex vultu placido illum intuens, ait, Bene dicis: fiat. Tunc iuſſit me rex feſtinanter coram ſe aduocari: qui quum coram ſe ſtetiſſem, dixit, ô Galip ſerue bone, congrega omnes meos natu meliores tecum, & ex illis quot & quales huic homini placuerint, elige, qui videlicet vobiſcum ſimul vadant & reuertantur: nam ille dixit,

grandis nobis reſtat via. Feci igitur iuxta quod rex præceperat: & poſt paucos dies iter noſtrum incepimus. Hieruſalē quidem iter incepimus, & per multa loca inuia & deſerta eundo, multos dies conſumpſimus, & tandem Hieroſolymam deuenimus. Qui quum in ſolitudinibus montium errando fatigaremur, inuenimus eremum in quo Morienus Romanus Senex eremita vitam ſuam ducebat. Quem quum ingrederemur, inuenimus ibi quendam virum ſenem, ſtatura longum, in corpore macrum, vultu & facie præclarum; de cuius etiam ſitu & habitu, multum ſumus admirati. Eius namque tota cutis ab aſperitate cilicii, quo erat indutus, rugoſa exſiſtebat. Tunc dixit nobis homo ille qui nos ſecum huc adduxerat: O ſocii, hic eſt Morienus Romanus Senex eremita. At ego dum magis ac magis illum diligentius intuerer, eum ilico agnoui: quo agnito, illum ex parte regis Calid ſalutaui. Cuius audito nomine, vir bonus ſubriſit, & nos propius iuſſit accedere. Gauiſi ſumus ergo, & læti cum eo conſedimus. Interrogauit autem nos vir Dei, & de ſtatu noſtri regis, & de ſtatu regni. quæ quum illi nuntiarem, viæ noſtræ cauſſam ſibi propalaui. At ille ad ſe conuerſus, ait: multum gaudeo filii, quoniam me inueniſtis. Ibo enim vobiſcum: vt & Rex Calid me diu exoptatum videat, & quæ ſit mira creatoris potentia à me recognoſcat.

Poſtquam igitur per dies aliquot artus noſtros labore itineris fatigatos recreauimus, redeuntes iter incepimus, & in noſtram patriam regreſſi ſumus. Qui quum coram rege veniſſemus, vidit rex virum Dei: quem quum vidiſſet, ilico eum cognouit, & me recipiens, ait; O Galip ſerue bone, hic eſt vere vir propter quem tecum diu condolui. Volo autem vt ea quæ vobis in itinere obuiauerunt, mihi protinus ediſſeras. At ego totam rem a ſuo principio ſibi ordine digeſſi. Agnouit ergo Rex virum Dei, quem adduximus, & eũ iuxta ſe ſedere fecit, & dixit ei: O ſenex, ego volo vt tu nomen tuum mihi dicas, & tuæ profeſſionis modum pandas: non enim in altera vice licuit hæc omnia a te inquirere. De tuis namque verbis adhuc diffidebam. Tunc vir Dei reſpondit; Ego Morienus Romanns vocor. Mea autem profeſſio, fidei Chriſtianæ eſt. Mea quoq; religio & habitus, ſunt eremitæ. Tunc Rex ait; O Moriene, quot tranſierunt anni, poſtquam vitam & habitum eremitæ elegiſti? At ille reſpondit: Poſt quatuor quidem a morte * Herculis Regis eremita incedo. Placatus eſt igitur multum Rex ſuper huius viri prudentiã, & eius humilitatem, & eius patientiam, & verecundiam ac venuſtatem. Non enim erat ille lingua verboſus, aut mente elatus: erat autem humilis, prudens, & beneuolus, vti talem eſſe decebat. Poſtea dixit Rex; O Moriene, nõne eſſet tibi

Dialogus Calidis & Morieni.

* al. *Hircal.*

Religio & natura Morieni.

melius cum conuentibus qui Deum orant, in eccleſiis conſiſtere, quam ſolus in montibus & eorum ſolitudinibus habitare? At Morienus dixit; Bene habeas mi Rex: Bonum quod nunc habeo, & in futuro exſpecto, ex Deo eſt, & in eius manu collocatum. Ipſe autem quod velit, faciat. Nec ego dubito, quin mihi inter conuentus, & cœtus maior inueniatur requies, & in ſolitudinibus, & montibus labor; ſed nemo metit, niſi qui ſeminat; & quod ſeminauerit, hoc etiam metet. Spero itaque quod diuinitatis bonitas, in vita huius mundi me non derelinquat: nam requiei aditus nimis eſt coarctatus, neque ad illam quisquam poteſt ingredi, niſi per animæ afflictionem. Dixit ergo Rex; Omnia quidem quæ dicis, indubitanter vera ſunt: * Sed quæ ex fideli procedunt animo, falſa videntur. Hoc autem dicebat Rex, quoniam adhuc cultor idolorum erat. Reſpondit autem Morienus: Si ea quæ profero, tu vera eſſe concedis, animum, a quo illa procedunt, te verum eſſe & veridicum concedere neceſſe eſt. Nam ex veris, & vera procedunt; & ex falſis, falſa; ex æternis, æterna; ex tranſitoriis, tranſitoria; ex bonis bona; & ex malis, mala. Dixit itaque Rex: O Moriene, multa quidem mihi de te & tua conſtantia, & tua fide, ſunt relata: vnde vehementer admiror, cum & illa videam & audiam iam eſſe vera. Hæc itaque fuit cauſſa, quare multum

* al. *ſi de pectore in Deo credenti procederent. hoc autem, &c.*

tum & te videre, ſimulq; audire diu exoptaram. Volo namque vt inter quædam (de quibus erimus tractaturi) me quibusdam aliis quaſi documentis inſtruas, ſimulque edoceas. Tunc dixit illi Morienus: O Rex, omnipotens Deus te ad melius conuertat: nam ego non ſum de quo multum debeas admirari. Ex filiis Adæ vnus exſiſto. Omnes quidem ex vno proceſſimus, & iterum ad vnum, licèt diuerſo tramite, reuertemur. Temporum quidem longa mutatio, hominem ſub tempore conſtitutum confundit, & mutat. Nec ego adhuc intantum ſum mutatus, quod alii multi, qui ante me fuerunt, magis non mutentur. Vltimam autem mutationem, mors dira ſubſequitur; qua videlicet nulla pœna deterior iudicatur. Nam ante corporis & animæ coniunctionem, & poſt eorum diſſolutionem, pœna omni morte crudelior animã exſpectat. Sed & omnipotens creator, qui omnia ex ſeipſo creat & format, ſemper ſit in noſtro auxilio. Tunc dixit illi Rex; O Moriene, ex his quæ modo dicebas, video quod tu exiſtimes me te velle deridere. Iuxta ergo hanc opinionem, licèt ſenex & prudens videaris, potius es deridendus quam laudandus. Poſthæc aduocauit me Rex, & dixit mihi: O Galip ſerue bone, vade & quære huic homini domum intus, ſcilicet & pulcram, & multo ornamento ornatam, ſitque vicina palatio: ſimul quæras & homi-

nem ſuæ fidei profeſſorem, doctum ſcilicet & ſenem, ac moribus ornatum, cuius dictis & monitu conſoletur, & eius animus in pace reſideat. Video enim illum quaſi deterritum, & in me minime confidentem.

Feci igitur iuxta quod Rex mihi præcepit. Rex vero ad eum quotidie veniebat, & cum illo per horas aliquot reſidebat. Alloquebatur enim illum & confortabat; nihil tamen de ſuo magiſterio eum interrogabat. Poſtquam autem inter illos magna notitia creuit, & amor, Morienus ſe Regi multum credidit, & in eo confidit. Interrogabat autem Rex, de Romanorum legibus, & vtrum ſecundum temporis crementum, eorũ leges mutarentur: de Regum, & conſulum conſuetudine, nec non & Græcorum hiſtoriis ſimul interrogabat. Et Morienus in his omnibus illi decenter reſpondebat. Dilexit igitur Rex Morienum, intantum, inquantum antea neminem dilexerat. Factum eſt igitur, dum quadam die, in vnum fabularentur, quod Rex Morieno diceret, O ſenex ſapientiſſime omnium, Scito quod ego diu a multis quæſiui magiſterium Hermetis, ſed neminem hactenus inuenire potui, qui rem eius veram mihi panderet. Ob hoc igitur in altera vice, quando tu a noſtris finibus clam diſceſſiſti, poſtquam literas, quas circa vas, in quo poſitum fuerat magiſterium, ſcripſeras, legiſſem, & earum intellectum accepiſſem, omni-

omnibus, quos propter hanc ſcientiam mecum per annos multos retinueram, ilico iuſſi capita amputari. Rogo igitur te ô ſenex bone, & omnium ſapientiſſime, quatenus eius rationem veram, atque eius ſpeciem, & ſubſtantiam mihi ediſſeras, vt mea diuturna exſpectatio, gaudẽter per te compleatur. Quod quidem ſi feceris, & me ipſum: & omnia quę mecum poſſideo, acquires; & ſi libuerit, in tuam patriam, vnà reuertemur. Nolo enim amodo te in me quoquomodo dubitare, neque tuo animo, vllum timorem ex vlla opinione conferas. Tunc Morienus reſpondit: O bone Rex & ſapiens, Deus te conuertat ad melius. Nunc autem bene intelligo quapropter ad me miſiſti; indigebas enim me multum; & idcirco miſiſti. Ego autem ad te gaudenter adueni, vt & te hoc magiſterium edoceam, & quæ ſit mira Dei virtus, manifeſte demonſtrem. Timorem autem, de quo paulo ante dicebas, non timeo, nec de te hactenus deſpero. Omnis enim qui timuerit, in veritate non eſt perfectus. Et maximè ſapientem timere aliquid non decet. Nam ſi timuerit, cito deſperabit: Quod ſi deſperauerit, eius animus vacillabit; nec vllatenus ſuę intentionis conſequetur effectum. Et quoniam iam nunc intelligo te me nimio amore amplecti, videoque te multum in tua inquiſitione ſeuerum moribus eſſe, & actu pium, & patientem, nõ decet me diutius hoc

magiſterium tibi recondere, vel celare. Iam nunc ad tuum propoſitum, & tuam longam inquiſitionem, facilius omnium perueniſti. Sit nomen Domini, per ſecula ſeculorum benedictum. Ad hæc ergo ſubriſit Rex, & ait: Nunc vero ſcio, quod omnis homo cui non præeſt patientia, feſtinatione crudeli confunditur. Feſtinatio enim ex parte Diaboli eſt, Ego autem * ſum nepos Machoya, & filius Regis Gezid. Et non eſt aliqua fortitudo, niſi cum ſummo Deo, qui vnus eſt altiſſimus. Dixit autem Morienus: O bone Rex, Deus ad melius te conuertat. Eſto modo ad iudicium huius magiſterii, & ſcies illud bene, & intelliges. In illius vero introitu, & exitu, multum ſtudere memento: quoniam omnia quę illi pertinent annuente Domino, facilius conſequeris.

** al. ſum filius Motay. Sed antea tamen ſcriptū eſt hunc Geſid fuiſſe filiū illius Macoya, ſiue Motay, & patrem Calidis.*

Hæc enim res, quam iamdiu quæſiuiſti, per vim aut iram non accipitur, nec perpetratur. Accipitur enim per patientiam, & humilitatem, & amorem certum, ac perfectiſſimum: Confert enim Deus hanc diuinam, & puram ſcientiam, ſuis fidelibus & ſeruis: illis ſcilicet, quibus eam a primæua rerum natura conferre diſpoſuit, ſua mirabili fortitudine. Quæ quum alicui ex ſuis fidelibus collata fuerit, decet ipſum prius præuidere, cui poſtea eam committat & detegat. Nam hæc res nihil iudicari, niſi donum Dei altiſſimi poteſt: qui prout vult, & etiam cui vult, ex ſuis

Donum Dei.

ex ſuis ſeruis & fidelibus illud committit, & monſtrat. Decet igitur eos, quibus hoc donum committitur, omnipotenti Deo eſſe in omnibus humiles, & omnino ſubiectos. Tunc Rex ait: nos quidem vere ſcimus & cognoſcimus, quoniam nulla eſt rerum perfectio, abſque diuinitatis auxilio, & eius demonſtratione. Ipſe enim eſt altiſſimus & impermutabilis. Poſtea aduocauit me Rex, & mihi dixit: O Galip ſerue bone, ſede cito, & tuo ſtilo omnia, de quibus amodo ad inuicem tractabimus, memoriæ commenda. Tunc dixit Morienus: Omnipotens dominus, & omnium creator, ex omnipotentia ſua ſeruos impotentes creauit; quoniam ipſi nequeunt eius ordinem transmutare; id eſt, nequeunt poſtponere ea, quæ ipſe præponit, aut præponere ea quæ ipſe poſtponit. Nec eſt aliquid ſcire poſſibile illis, niſi per illius demonſtrationem; nec etiam aliquid conſequi poterunt, niſi ille eos conſequi illud prę iudicauerit: nec quicquam retinere valebunt, niſi per fortitudinem a ſummo Deo ſibi diuinitus collatam. Sed & (vnde magis eſt admirandum) animos ſuos etiam ipſi regere non poſſunt diutius, niſi vſque ad terminum, qui a Deo ſuper eos conſtitutus eſt. Præponit enim dominus ex ſuis ſeruis quos vult, & eligit, vt hanc ſcientiam diuinam a Deo ſibi delatam quærant, & quæſitam ſecum retineant.

Hæc enim ſcientia eſt, quæ dominum ſuum abſtrahit ab huius mundi miſeria, & ad ſcientiam bonorum futurorum reducit. In temporibus verò præteritis, ſemper vnus poſt alium hanc ſapientiam ſibi hereditabant; & poſt iſta ſcientia fere fuit annullata. Sed libri multi veterum diuinorum remanſerunt, in quibus illa continetur tota vera, & ſine mendacio; nec tamen quisq; inueniebatur, qui videlicet ipſam tunc ad effectum perduceret: propter nomina multa & diuerſa, quæ rebus ei attinentibus à ſapientibus antiquioribus iamdudum fuerant impoſita. Sed ego huius rei veritatem, vt olim tu cognouiſti, perfecte retineo. Noſtri quidem anteceſſores, huius magiſterii nomina multiplicata & variata tradebant, grauiſſimis ſcientiis circumtecta; ſed omnia tamen veridica & ſæpius comprobata. Quod totum egiſſe arbitramur, propter ſtultorum inſipientiam; vt dicta ſua non intelligerent, niſi qui tali & tanto magiſterio digni iudicarentur Si quis ergo eorum dicta inuenerit, in illis diligenter ſtudeat, donec ea recto modo intelligat. Non enim decet quemquam, ſe ab hoc magiſterio retrahere; ſed debet ſuam fidem, & ſuam ſpem in Deo altiſſimo firmiter configere, & illum inceſſanter ad hoc efflagitare, quatenus iſtud diuinum & admirabile opus poſſit perpetrare. Similiter Deum omnipotentem, & eius auxilium implorare,

Obſcuritatis cauſa.

vt eum

vt eum Deus ad res meliores pulcriori modo conuertat, & faciat illum huius magiſterii ſcientiam ſuper lineam rectam, absque omni deuiatione, feliciter adipiſci. Tunc rex ait, iam ſi libet, ô Moriene, hæc dicta atque mandata dici ſufficiant. Ego enim illa bene retineo, & retenta pro poſſe obſeruabo; & maxime quum tu ſenex & ſapiens, hoc magiſterium mihi propalare non negligas. Explana igitur mihi hoc quod diu exopto, explanatione facilima: ne eius ſtudii grauitas in hac re me diu confundat. In primis igitur ab eius exordio mihi eam ediſſeras & dicas, vt omnis ordo præpoſterus, procul a noſtra disputatione abiiciatur. Ad hæc Morienus reſpondit: Rem quidem ex ordine digeſtam tibi edicam: tu vero ea quæ velis amodo inquirere non differas.

INCIPIVNT INTERROGATIONES REGIS CALID, & reſponſiones Morieni, de omnibus, de quibus tota efficacia magiſterii Hermetis conſtare comprobatur.

CALID Rex: O Moriene, primum quærere libet, quæ & qualis ſit huiusmodi rei principalis ſubſtantia & materia; & vtrum multæ aut plures ſint, aut ex vna tantummodo conficiatur. MORIENVS. Omnis

autem res, vſque dum per ſuum effectum dignoſcatur, multorum teſtimonio verior comprobatur. Sed antequam antiquiora teſtimonia tibi in præſens educam, hoc quod nos de eius principali ſubſtantia & materia ſæpe comprobauimus, explicabo. Si autem ea quæ tibi dixero, & teſtimonia antiquorum recte inſpexeris, bene aperte cognoſces, nos omnes in vno conuenire, & omnia quæ dicimus, vera proferre. Quod igitur interrogaſti, ſic accipe: Huius rei prima & principalis ſubſtantia & materia eſt vna, & de ea eſt vnum, & cum ea fit, neque aliquid ſibi additur vel minuitur. Ecce iam habes quod interrogaſti. Nunc vero teſtimonia antiquorum tibi educam, vt omnes in vnum concordare iudicemur. HERCVLES vero quidam Rex ſapiens & Philoſophus, quum a quibusdam ſuorum interrogaretur, dixit: Hoc autem magiſterium ex vna primum radice procedit, quæ poſtmodum in plures res expanditur, & iterum ad vnum reuertitur: Et ſcito fore neceſſe recipere aërem. ARSICANVS *quoq; philoſophus ait, quatuor autem elementa, id eſt, calor, frigus, humiditas, & ſiccitas ex vno fonte procedunt, & eorum quædam ex iisdem conficiuntur. Ex his vero quatuor, quædam ſunt quaſi radices; & quædam quaſi ex his radicibus compoſita. Quæ vero ſunt radices, ſunt aqua & ignis; quę vero ex his compoſita, terra & aer.

* al. *Arſitanus.*

Item

Item ARSICANVS * ad MARIAM. Noſtra, inquit, aqua * ſuper noſtram terram habet ſuperamen, quæ eſt magna *, lucida, & pura. Nam & de groſſitie aquæ terra concreatur. HERMES * quoque ait: TERRA eſt mater elementorum: de terra procedunt, & ad terram reuertuntur. Hermes iterum ait: Quomodo omnia ex vno procedunt, ſic meum magiſterium ex vna fit ſubſtantia, & materia. Et quomodo elementa quatuor, in corpore humano continentur, ſic Deus creauit illa ſita & diſtincta, & coniuncta; collecta quoq;, ac per totum corpus diffuſa: quoniam vnum corpus illa coniungit, & in vnum retinet, & tamen vnumquodque illorum efficit opus ab opere alterius diſſimile. Et licèt in vno ſint corpore, tamen diuerſum habent colorem & diuerſum dominium. Eodem igitur modo de hoc magiſterio intelligendum eſt. Multa quoque huiuſmodi teſtimonia, philoſophi de hoc magiſterio dixêre: quorum quædam in ſequentibus dicemus. REX CALID. Quomodo, & qua ratione fieri poteſt, quod huius magiſterii vna ſit radix, & vna ſubſtantia, & vna materia, quum apud Philoſophos eius radicis nomina multa, & multiplicata inueniantur? MORIENVS. Multiplicata quidem ſunt eius radicis nomina, ſed ſi ea quæ ſupradicta ſunt, recto ordine inſpexeris, vnam eius radicem & ſubſtantiam & materiam inuenies. Quod

* al. *Arſitanus.*
*al. *Azone*
*al. *magis*
*al. *Et dixit alius, id eſt, Moyſes, quod omnia de terra procedunt, & ad eam reuertuntur, & dixit Hermes. Sicut omnia ex vno, &c.*

vt facilius accipias, adhuc quædam antiquorum teſtimonia tibi reſerabo. REX CALID. Perfice, mihi narrando huius operis magiſterium. MORIENVS. Hercules * quidem ad quosdam diſcipulorum dixit: Lapillus autem dactyli, ex palma nutritur *, & palma ex ſuo lapillo, ex cuius etiam radice plurimi Ramuli concreſcunt, qui ſuum numerum multiplicant & augent propter eam. HERMES autem ait: Reſpice Rubeum completum, & Rubeum a ſua rubedine diminutum, omnemque rubedinem: Conſidera quoque citrinum completum, & citrinum a ſua citrinitate diminutum, omnemque citrinitatem; & nigrum quoque completum, & nigrum a ſua nigredine diminutum, omnemque nigredinem. Similiter ſpica ex grano procedit, & multi Ramuli ex vna arbore exeunt, licèt arbor a ſuo germine ortum aſſumat. Quidam quoque homo ſapiens, qui propter Deum, totum mundum dimiſerat, exemplum conſimile nobis adducit. Ait enim; Prima hominis creatio, eſt ſperma; & de vno grano centum grana procreantur, & de germine magna concreſcit arbor; & de vno homine ſimiliter mulier extrahitur, ex quibus ſæpe multi filii & filiæ in colore & aſpectu, vel apparentia naſcuntur diſſimiles. Iterum idem ſapiens dicit: Conſidera ſartorem, qui ſcilicet veſtes ſuere conſueuit, quoniam de panno interulam, ſiue veſtem

quam-

* al. *Herbel.*

* al. *procreatur.*

quamlibet aliam componit, cuius ſcilicet partes, diuerſa nomina ſortiuntur, quæ etiam ſi naturaliter conſiderentur, ex ipſo panno formatæ inuenientur. Nam thorale, & manicæ, & girones, licèt, quantum ad veſtis partes, diuerſa habeant nomina, tamen principalis eorum materia eſt pannus. Nam & de ipſo panno fila, quibus partes ipſius veſtis in vnum iungantur, extrahuntur; non quod ipſe pannus alio a ſe diuerſo ad hoc indigeat. Simili igitur modo, hoc magiſterium eſt vnum per ſe exiſtens, nec alio indiget. Quoniam apud philoſophos hoc magiſterium eſt tectum & abſconſum, & vbicumq; fuerit, mille nominibus nominatum. Eſt etiam ſigillatum, neque niſi ſapientibus apertum: quoniam ſapientes hoc magiſterium multum quærunt, & quæſitum inueniunt, & inuentum ſimul amant & ornant: Stulti vero eum derident, & apud illos pro minimo; aut, quod verius, pro nihilo reputatur. Ignorant enim quid hoc ſit: & hæc multa nomina ſunt illa, quæ ſapientes nominauerunt in libris ſuis, quorum vnum eſt ſperma, quod quando vertitur, in ſanguinem mutatur: ac demum coagulatur, & fit quaſi fruſtum carnis commixtum, & tali modo fit, donec vna altera creatura ſuccedente hominem fieri neceſſe eſt. Ex his quoque nominibus, eſt aliquod nomen, vt eſt palma, quemadmodum ex colore pomorum

eius, atque ex colore naturarum eius, antequam ad ſuam perfectionem perueniant. Aliud quoque nomen eſt, vt arbor malorum granatorum; & veluti triticum, & lac, atque alia nomina quamplurima, quorum omnium eſt vna radix: ſed ſecundum diuerſos effectus, diuerſos colores, diuerſas naturas, nomina multa atque diuerſa, ipſi rei impo-nũt, vt HERIZARTEM * ait philoſophus, Ego veritatem dico, quod nihil aliud huius magiſterii actores in errores detruſit, niſi varietas & eius nominum multitudo: Sed ſi quis recte cognouerit, quod hæc nomina non ſunt niſi colores in coniunctione apparentes, in huius magiſterii via non deuiabit. REX CALID. Multum autem intelligere deſidero, vtrum iſti colores, de quibus paulo ante dicebas, eos ſcilicet de vno in aliud mutari, in vna diſpoſitione vel confectione, vel in duabus, ſeu pluribus ſic mutentur. MORIENVS. In vna ſola confectione vel ſpecie, ſic materia mutatur: Sed quanto magis ei ignis colorem innouat, tanto magis ei plurima nomina imponuntur: vnde DAVTIN * philoſophus ait ad EVTICEN. Ego tibi oſtendam, quod ſapientes huius magiſterii diſpoſitiones vel confectiones alia de cauſſa non multiplicauerunt, niſi vt ſapientes hoc magiſterio inſtruerent, & inſipientes penitus excæcarent. Quoniam hoc magiſterium vnum nomen habet, & hoc proprium ſibi depu-

*al. *Alraiſiem.*

*al. *Roſinus ad Euthesiã ait.*

deputatur: ſic etiam vnam habet diſpoſitionem, atque etiam vnam viam linearem. & hoc modo, licèt ſapientes eius nomina & ſua dicta mutarunt, tamen noluerunt niſi rem vnam intelligere, & vnam viam, & vnam diſpoſitionem. Sufficiat igitur tibi ô bone Rex, de huiuſmodi hactenus inquirere ac perſcrutari. Nam ſapientes qui ante nos fuerunt, multas nominauerunt confectiones, & multa pondera & multos colores; & ſic ſuper vulgus dicta ſua allegorizauerunt: neque tamen ſunt mentiti, ſed loquuti ſunt ſecundum quod eis bonum videbatur, & ſecundum quod ad inuicem intelligebant, vt etiam hoc alios lateret. Rex Calid. De eius natura atque ſubſtantia tibi iam dixiſſe ſufficiat. Nunc vero de eius colore mihi manifeſte ediſſere: quia nolo vt ſub allegoria aut ſimilitudine aliquid mecum inde conferas. Morienvs. Mos autem erat ſapientum, quod ſuum aſſos de eo & cum eo ſemper faciebāt. *Aſſos.*
Aſſos Arabice, alumen interpretatur Latine. Sed & hoc faciebant, antequam aliquid cum eo tingerent. O bone Rex, ſufficiunt tibi hęc quæ ego profero: an ad antiquiora reuertemur teſtimonia? Quod ſi exemplum deſideras, dicta danti philoſophi ſic accipe. Ait enim; noſter quidem lato, quamuis primum ſit Rubeus, tamen eſt inutilis: ſed ſi poſt * Rubedinem in album vertatur, multum valebit. Ob hoc itaque idem danti

al. & propter hoc dixit Ro-

ſinus ad Eutheſiã.

* al. *fecimus albedinem cum ſale & ana tron.*

* *Id eſt, ſal naturæ, vt quidam interpretatur.*

dicit ad Euticem: O EVTICE iſta reſtent ſic firma & omnino bene credita: nam ſapientes de hoc ſic dixerũt. Iam abſtulimus nigredinem & * cum ſale & anatron, id eſt ſale nitri, & almizadir, cuius complexio eſt frigida & ſicca, fiximus albedinem: quare ei hoc nomen imponimus BORREZA, quod Arabice *Tincar* dicitur. Dictum autem DANTI philoſophi, per dictũ Hermetis comprobatur. Dicit autem HERMES: In primis eſt nigredo: poſtea cum ſale anatron ſequitur albedo, & in primis fuit Rubeũ, & in vltimis album, & ſic ſua nigredo omnino aufertur, ac demum vertitur in ruborem lucidum & nimis clarum.

Maria ſoror Moyſis, quam aliqui ferunt inueniſſe balneum, quod dicitur, Mariæ.

MARIA quoque dicit: Quando autem Laton cũ allzebric, id eſt, ſulphure comburitur, & mollicies ſuper eum funditur, ita vt feruor illius tollatur, tunc omnis eius obſcuritas atque nigredo, ab illo aufertur, & ſic in aurum puriſſimum conuertitur. Item Dauti philoſophus ait: Si autem Laton cum ſulphure comburatur, & mollicies ſuper eum frequenter fundatur, eius natura de bono in melius auxilio Dei conuertetur. Alius quoque dicit: Quando autem purum laton tamdiu decoquitur, donec veluti oculi piſcium eluceſcat, eius vtilitas exſpectanda erit. Et tunc ſcito, quod ille ad ſuam naturam atque colorem reuertetur. Et alius ſimiliter dicit, quod quanto magis aliquid abluitur, tanto magis limpidius hoc & melius apparebit:

rebit:

rebit: Quod ſi ablutum non fuerit, limpidum non apparebit, neque ad ſuum colorem reuertetur. Et item Maria dicit: nihil eſt, quod a latone ſuam obſcuritatem, vel ſuum poſſit auferre colorem. Sed Azoc * eſt quaſi ſuum tegumentum. Primum videlicet quando decoquitur: nam & eum colorat & album reddit; ac iterum dominatur laton Azoc, id eſt, vinum, vel Rubeum reddit. Alius quoque philoſophus ait: Dicit enim quod Azoc nequit ſubſtantialiter latoni ſuum auferre colorem, vel eum mutare, niſi quantum ad viſum, ſeu laton ab Azoc, ſuam auferre ſubſtantiale albedinem: quoniam ineſt ei mirabilis fortitudo, quæ ſuper omnes colores apparet. * Nam ex quo colores abluuntur, & ſua nigredo atque immunditia aufertur, ita quod album appareat, laton quidem Azoc dominatur, & eum reddit rubicundum. DAVTIM quoque philoſophus ait, * quod omnis res, non eſt niſi de eo & cum eo: & quod omnis tinctura, a ſuo conſimili procedit. Adarmath * ſimiliter ſapiens & philoſophus ait: Quod omnia harum rerum nomina, & earum ſimilitudines, nulla alia dicta ab antiquis negantur, neque variantur, niſi vt vos intelligatis, quod huius rei principium ſuper ſuum finem teſtificatur, & ſuus finis, ſuper ſuum principium. Et vt ſciatis quod hoc totum non eſt niſi vna res, quæ ſcil. habet patrem & matrem; & eius pater &

* *Id eſt, vt quidam interpretatur, ar. vi. ſcilicet aqua latonis.*

* al. *Quæ facit omnes colores apparere.*

* al. *Bauſin.*

* *Andarmach.*

mater eam nutriunt, atque paſcunt; non quod ipſa a ſuo patre aut matre aliquo modo differre poſſit. Euticen * quoque dicit: Quomodo poteſt fieri, quod ſpecies a ſuo genere tingatur? DAVTIN * quoque philoſophus ſimiliter dicit: vnde eſt quidem quod ex eo proceſſit, & in eum reuertetur. REX CALID. Hactenus & de huiusmodi lapidis natura, & eius colore ſatis disputauimus: nunc vero de illius naturali compoſitione, & eius tactu, nec non & illius pondere & guſtu, diſſeramus. MORIENVS. Tactus autem huius lapidis, mollis eſt: & maior mollicies eſt in eo, quã in ſuo corpore. Pondus vero illius multum eſt graue; & eius guſtus dulciſſimus, & eius natura aërea *. REX CALID. Quis eſt ergo ſuus odor ante & poſt ſuam confectionem? MORIENVS. Ante confectionem nimis eſt grauis & fœtidus: & poſt confectionem iuxta hoc quod ſapiens dicit. Iſta quidem aqua a corpore mortuo & iam inanimato tollit odorem. Nam & eius odor eſt malus, & odori ſepulcrorum aſſimilatur; vnde etiam ait ſapiens: Quicunque animam dealbauerit, & eam ſurſum aſcendere fecerit, & corpus bene cuſtodierit, & ab eo omnem obſcuritatem abſtulerit, & odorem malum ab illo extraxerit, ipſam in corpus ponere poterit. Et in hora coniunctionis maxima miracula apparebunt. Vnde quidam philoſophorum, dum coram Maria

ſimul

* al. *Euthesia.*
* *Bauſin.*
* al. *aeris.*

ſimul conueniſſent, ad illam dixerunt: Beata es Maria, quoniam diuinum ſecretum occultum & ſemper ornatum tibi reuelatum eſt. Rex Calid. Expone mihi naturas mutantes, * id eſt, quomodo id quod eſt inferius, ſuperius, aſcendit, & qua ratione; & hoc quod ſuperius, inferius deſcendit: & qualiter vnum eorum alteri coniungitur, ita quod ad inuicem miſceantur. Quid etiã ſit hoc quod ea faciat miſceri: quomodo etiam veniat aqua benedicta, ipſa adaquare & rigare, & à ſuo odore fœtido mundare. Hic enim eſt odor, qui aſſimilatur odori ſepulcrorum, in quibus etiam mortui ſepeliuntur. Morienus. Iſta quidem res eſt de qua merito nitet philoſophus Azinabam. * Ait enim Oſizanbe, quibus nominibus poteſt hæc res naturaliter appellari? At ille dicit, naturaliter hæc res vlphi, * id eſt, animal appellatur. Et poſtea fit eius odor ſuauis & bonus, nec remanet in eo quicquam obſcuritatis, neque fœtoris. Rex Calid. Hæc amodo de huiuſmodi communi inquiſitione nobis ſufficiant. Nunc autem quærere libet, vtrum hæc res mnltum vilis, an cara inueniatur? Tu ergo inde mihi verum reſpondeas. Morienus. Vide quid dixerit ſapiens, quod videlicet hoc magiſterium ex vna ſola re fieri conſueuit. Hoc igitur tuo animo adhibeas, & tecum inde conferas; neq; ſit aliquid quod tibi in hoc contradicat. Scito igi-

* al. *mutatas.*

* al. *Marconi.*

* al. *vſſi, tuſſi.*

tur quod ſulphur * zarnet, id eſt, auripigmentum cito comburitur, & a combuſtione cito conſumitur: Sed Azoc diutius ſuſtinet combuſtionem: Omnes enim ſpecies citius * igni applicatæ conſumuntur. Quomodo ergo exſpectabis bonum ab eo quod cito ab ignis combuſtione conſumitur, & ab igne comburitur, & in carbonem redigitur? Hoc etiam te ſcire conuenit, quod in illis neque gramen vel lapis huic magiſterio conuenit. Sed conſidera ſi poteris rem puram atque mundiſſimam recte dirigere; ſin autem tua opera inefficax ceſſet. Sapientes autem diſpoſuerunt, & dixerunt, quod ſi hoc quod quæris in ſterquilinio inueneris, illud accipe: ſi vero in ſterquilinio non inueneris, tolle manum a marſupio. Omnis enim res quæ magno emitur precio, in huiusmodi artificio mendax, & inutilis reperitur. Hæc igitur expoſitio, in hoc loco tibi ſufficiat. Sed caue ne in hoc magiſterio quicquam expendas: quoniam poſtquam completum fuerit, expendio non indigebis. Vnde Danti * philoſophus ait: Ego autem tibi commendo, ne in ſpecierum ponderibus quicquam expendas, & maxime in auri magiſterio. Item ait: quicumq; ad hoc magiſterium aliud ab hoc lapide quæſiuerit, aſſimilabitur viro per ſcalam absque gradibus nitenti aſcendere; quod quum nequiuerit, ſuper ſuam faciem pronus in terram decidit.

* al. *Sulphur, & auripigmentum comburuntur, & combuſtione non durāt diu: & azone ſemper diutius in combuſtione durat, &c.*

* al. *cito.*

* al. *Dauſin.*

REX

REX CALID. Hoc quod tu dicis eſt, ne rarum, aut multum de eo inuenitur? MORIENVS. Non eſt hoc niſi, ſicut ſapiens dicit, ad diuitem * ſcilicet & pauperem, & ad largum & ad auarum, euntem quoque & ſedentem. Nam hoc in viis proiicitur, & in ſterquiliniis ſuis calcatur, & multi iam in ſterquiliniis foderunt, vt hoc ab eis extraherent, & in hoc decepti ſunt: Sed ſapientes ipſam rem cognouerunt, & eam rem vnam ſæpius probauêre: quæ ſcilicet in ſe continet quatuor elementa & illis dominatur. REX CALID. Quo in loco, vel in qua minera quæritur hæc res, donec inueniatur? Ad hoc Morienus obmutuit, & fronte demiſſa, diu cogitauit quid regi poſſet reſpondere: tandem erexit ſe, & dixit: O Rex verum tibi confiteor quod hæc res * diuino nutu in ſua creatione magis configitur. Omnis enim qui a Deo creatur, ſine ea perſiſtere non poteſt. REX CALID. Explanandum eſt hoc quod dixiſti. MORIENVS ait: Diſcipuli autem HERCVLIS * ipſum interrogauerunt & dixerunt: O bone magiſter, ſapientes qui ante nos fuerunt, libros de hoc magiſterio expoſitos, ſuis filiis & diſcipulis dimiſerunt: Precamur te magiſter, quatenus huius magiſterii expoſitionem nobis non taceas, ſed hoc quod ab antiquis quaſi obſcurum relinquitur, nobis propalare non differas. At ille dixit: O filii ſapientiæ, ſcitote quod

* *Sed ad.*

* Al. *Quæ magis in te fixa a Deo creatur, & vbicunque fueris, ſemper tecum inſeparata manet: & omnis a Deo creatus, a quo hæc res ſeparatur, ſtatim moritur.*

* al. *Herlzel.*

Deus creator altiſſimus benedictus, mundum ex quatuor elementis diſſimilibus creauit, poſuitque hominem inter ipſa elementa maius ornamentum. REX CALID. Adiunge mihi adhuc ſuper hoc (quod modo dixiſti) explanationem. MORIENVS. Quid tibi multa referam? Hæc enim res a te extrahitur: cuius etiam minera tu exiſtis: apud te namque illam inueniunt, & vt verius confitear, à te accipiunt: quod quum probaueris, amor eius & dilectio in te augebitur. Et ſcias hoc verum & indubitabile permanere. REX CALID. Nouiſti ne vmquam alium lapidem qui ſcilicet huic lapidi aſſimiletur, & cuius effectu & potentia, hoc idem poſſit perpetrari? MORIENVS. Non noui ego alium lapidem qui huic lapidi aſſimiletur, neque qui illius habeat effectum. In hoc enim lapide quatuor continentur elementa: aſſimilaturque mundo, & mundi compoſitioni: neque in mundo alius lapis inuenitur qui huic aſſimiletur, in creatura ſcilicet vel natura. Quicumque igitur alium lapidem ad hoc magiſterium quæſierit, eius opera omnino fruſtrabitur. Adhuc etiam eſt tibi aliquid addiſcendum, ſcilicet huius magiſterii principium. Nam & ego ab omni errore te auferam. Vide ergo ne hanc radicem prætereas, neque aliquando quæras eius mutationes: quoniam proficuum neq; bonum tibi quæſitum poteris inuenire. Item te moneo, vt

ea quæ

ea quæ dicta ſunt ſuperius, penitus obſerues. Rex Calid. O Moriene, mihi modo ediſſere qualitatem huius diſpoſitionis. Deus enim in noſtro iá erit auxilio. Morienus. Ego eam tibi dicam, ſecundum quod ab antiquis eſt mihi traditum: Bene enim interrogas. In directione igitur huius confectionis, has diſpoſitionis partes in ſuo ordine rationabiliter conſtituas, & nullatenus prætermittas. Prima earum eſt coitus; ſecunda, eſt conceptio; tertia, prægnatio; quarta, ortus; quinta, nutrimentum. Si non fuerit igitur coitus, non erit conceptio; & ſi non fuerit conceptio, non erit prægnatio; & ſi non fuerit pregnatio, ortus vllo modo non ſequetur. Hæc eſt enim huius diſpoſitionis directio, quæ ſcilicet hominis creationi aſſimilatur. Omnipotens enim creator altiſſimus, magnus, cuius nomen ſemper ſit benedictum, creauit hominem, non ex partibus conſtitutiuis, vt eſt domus, quæ ex ſuis partibus conſtat conſtitutiuis: non eſt enim res quæ homini eſſe conſtituat. Domus autem conſtat ex ſuis partibus conſtitutiuis: vt eſt paries, tectum, & fundamẽtum: hæc enim ſunt partes domus, & res inuentæ dicuntur. Homo vero non ſic conſtat; quoniam creatura eſt. Nam & homo, ex quo mutatur eius eſſentia, de re ad rem meliorem tranſire videtur; & ſic ſemper perſiſtit homo in creatione, qui a rebus inuentis multum diſtare videtur; &

ſic procedit de die in diem, & de menſe in menſem, vſque dum creator altiſſimus magnus, ſuam compleat creaturam, in tempore ſcilicet certo, in diebus diffinitis. Quia licèt quatuor elementa prius in ſpermate fuiſſent, creator tamen Deus, poſuit illius tempus diffinitum, in quo ſcilicet compleatur; quod quum finitum fuerit, firmantur, & ipſa. Talis enim eſt fortitudo & ſapientia Dei altiſſimi. Scire etiam tibi conuenit, ô bone Rex, quod hoc magiſterium nihil aliud eſt niſi arcanum & ſecretum ſecretorum Dei altiſſimi, & magni. Ipſe enim hoc ſecretum ſuis prophetis commendauit; quorum ſcilicet animas, in ſuo paradiſo collocauit. Si autem ſapientes qui poſt illos fuerunt, ſuas expoſitiones de qualitate vaſis in quo conficitur non inueniſſent, numquam ad huius magiſterii perfectionem perueniſſent. Ergo hæc tuæ commenda memoriæ. Oſtendi namq; ſuperius, quod hoc magiſterium non multum diſtat ab hominis creatione: nunc quoque tibi dico, quod numquam fuit animatum aliquid aut natiuitate creatum, neq; creſcens, niſi poſt putredinem, & eius mutationem. Vnde ait ſapiens, quod tota fortitudo huius magiſterii, non eſt niſi poſt putredinem. Ait enim, ſi putridum non fuerit, fundi aut ſolui non poterit; & ſi ſolutum non fuerit, ad nihilum reuertetur. REX CALID. Quidnam erit hoc poſt putredinem?

Morienvs. Poſt putredinem vero ad hoc deueniet cum quo omnipotens Deus, & omnium creator altiſſimus magnus, perficiet quæſitam compoſitionem. Scito itaq; quod iſtud magiſterium, binis indiget creationibus, atque binis confectionibus: quæ ita ad inuicem ſunt connexæ, quod quando vna earum perficitur, altera earum tunc incipitur; & quando altera perficitur, totum magiſterium terminatur. Rex Calid. Quonam modo indiget hoc magiſterium binis creationibus, atque binis confectionibus, quum antea dixiſſes eius rem, ac eius viam vnam & linearem perſiſtere? Morienvs. Verum eſt hoc quod dixi: nam totum hoc magiſterium ex re vna, & via vna conſtat. Eius namque vna diſpoſitio talis eſt, qualis & altera. Rex Calid. Quænam eſt igitur illa diſpoſitio, cum qua paulo ante dixiſti totum poſſe perfici magiſterium? Morienvs. O Rex bone, Deus ad melius te conuertat. Hæc eſt illa diſpoſitio, quæ ſcilicet manibus perfici non poteſt. De illius namque difficultate, quamplures ſapiẽtes conqueſti ſunt. Dixerunt namque; Si quis per ſuam ſcientiam, diſpoſitionem hanc inuenerit, facile totum magiſterium, ſua ſcientia perpetrabit; qui vero illam per ſuam ſcientiam non inuenerit, totum magiſterium illum latebit. Rex Calid. Quænam eſt igitur hæc admirabilis diſpoſitio? Morienvs. Si ſapi-

entum dicta diligenter inſpexeris, facile illam ſcire poteris: de ipſa namque dixerunt. Hæc namque diſpoſitio eſt naturarum mutatio; & earum naturarum calidi & humidi, cum frigido & ſicco, ſubtili diſpoſitione admirabilis commixtio. REX CALID. Quū hæc diſpoſitio hominum non fiat manibus, quænam igitur eſt res ipſa, cum qua perfici poſſit? MORIENVS. Hæc autem diſpoſitio fit iuxta quod ait ſapiens, qui dicit, quod Azoc & ignis, Latonem abluunt atque mundificant, & eius obſcuritatem ab eo penitus eripiunt. Nam & ſapiens ait: Si recte ignis modum diſpoſueris, Azoc & ignis in hac diſpoſitione dante Deo, tibi ſufficient. Vnde Albo interfector ait: Dealbate Latonem, & libros rumpite, ne corda veſtra corrumpantur. REX CALID. Hæc autem diſpoſitio, eſt, ante, vel poſt putredinem? MORIENVS. Diſpoſitio putredinem præcedit; ſed talis diſpoſitio nulla penitus eſt. REX CALID. Quidnam eſt ergo? MORIENVS. Tota operatio noſtra, non eſt aliud niſi extractio aquæ a terra, & huius aquæ ſuper terram dimiſſio, donec ipſa terra putreſcat. Hæc enim terra cum aqua putreſcit, & mundificatur; quæ quum mundata fuerit, auxilio diuinitatis totum magiſterium dirigetur. Hæc eſt enim ſapientum diſpoſitio, quæ eſt tertia pars totius magiſterii. Hoc etiam te ſcire conuenit, quod ſi corpus immundum perfecte non

mun-

mundaueris,& illud non deſiccaueris, neque ipſum bene dealbatum reddideris, & in illud animam non miſeris, & eius omnem fœtorem non abſtuleris, donec poſt ſuam mundificationem tinctura in illud decidat, nihil penitus huius magiſterii direxiſti. Hoc quoque te ſcire decet, quod anima cito corpus ſuum ingreditur, quæ cum corpore alieno nullatenus coniungitur. Rex Calid. Creator, in noſtro ſemper ſit auxilio. Tu vero ſecundam diſpoſitionem mihi ediſſere; vtrum ſcilicet illa ſit finis prioris diſpoſitionis. Morienvs. Ita eſt vt dicis. Nã quando corpus immundum, ſecundum quod iam dictum eſt, direxeris, mitte in eo poſtea de fermento quartam ſui partem. Fermentum enim auri, aurum eſt: ſicut panis fermentum panis eſt: quod quum in eum miſeris, depone eum in ſole ad decoquendum, donec hæc duo in vnum corpus redigantur. Inde vero ſub Dei benedictione eum abluere incipias. Ad illius ergo ablutionem, partem vnam de re mortifera accipias, quam videlicet per tres dies decoquas: & caue ne de ſuis diebus aliquem aut obliuiſcaris, aut minuas. Eius quoque ignis indeſinenter æqualiter ardeat; ita ſcilicet quod neque inualeſcat, neque debilior exſiſtat. Sit ergo eius ignis blandus & mitis, qui per ſuos dies ardendo æqualis perduret; ſin autem maximum ſequetur damnum. Poſt xvii. noctes, vas in quo hæc

Ignis.

omnia coquuntur viſites, & aquam quam in eo inuenies extrahas, & alteram ei imponas: quod ſcilicet tribus vicibus agendum eſt. Vas autem prædictum, fornaci ſuæ ſemper immobiliter adhæreat, donec totum tempus fermentationis auri compleatur, & donec * ad octauam partem ſuæ tincturæ dirigatur. quod quum poſt x x. noctes extractum ſit, deinde bene deſiccatum fuerit, Arabice hoc *vexir* *, nuncupatur. Inde vero corpus ablutum & præparatum accipias, & ſuper fornacem artificioſe eum adaptes: vt ibi in ſuo vaſe, quotidie cum quarta parte rei mortiferæ, quam ſcilicet tunc tecum habeas, irrigetur, cauendo etiam ne flamma ignis præfatum vas attingat: nam in damnum omnia verterentur. His igitur omnibus edictis, prædictum vas in fornace magna artificioſe locetur, & ignis ſuper os eius accendatur: qui ſcilicet duobus diebus, ac totidem noctibus, ibidem æqualis ſine augmento aut ſui diminutione, ardeat. quibus omnibus expletis, a fornace, cum omnibus quæ in eo ſunt, tollatur; quoniam auxilio Dei expleta eſt artis iteratio. REX CALID. Hoc modo quod tu dicis, & nos ſimiliter agemus: ſitque nomen Domini benedictum. MORIENVS. O Rex bone, ſcire etiam te oportet, quod omnis huius magiſterii perfectio, in captura corporum coniunctorum, & concordantium conſtat. Nam & hæc corpora natu-

*al. *Ad medietatẽ quartæ ſuæ coctura redigatur.*

*al. *Acir.*

naturali artificio, ſubſtantialiter ad inuicem coniunguntur, & concordant & funduntur, & etiam ad inuicem recipiuntur. Nam ſemetipſa ad inuicem emendant & dirigunt, vt ſuper fortitudine ignis, pulcriora appareant. Ex quo enim inquiſitor ſapientiæ, horum corporum capturam & eorum decantationem, eorumque ſolutionem atque diſpoſitionem neceſſariam, & eorum mixtionem atque decoctionem, perfecte cognouerit. Sciat poſtea eorum ignis quantitatem, & ſuæ fornacis conſtitutionem, & ſui ignis accenſionem, in quo ſcilicet loco fornacis accendi debeat ignis; numerum quoque dierum ſuorum, & eorum ponderum menſuram. Nam ſi hæc omnia prouidentia & ratione tractauerit, auxilio diuinitatis impleta erit eius intentio. Omnis igitur feſtinatio procul ab ipſo artifice pellatur, & prouidentia, & ratio, & firma exſpectatio adhibeatur. Quod autem hæc corpora maxime coaptat, ſanguis eſt: nam illa * viuificat atque coniungit, & *al. *Et ille. Ignis.*
ex iſtis omnibus vnum corpus efficit. Quapropter ignis blandus diutius apponi debet, qui in ſuis diebus ſemper duret æqualis. Nam calore ignis in corpore cito ſerpente, feſtina combuſtione ipſum corpus conſumit. Nam ſi eudica * eis apponitur ipſa corpora in terram mutata, ab omni combuſtione curabit. *Id eſt, fex vitri.*
Nam corpora poſtquam ſuas iam non retinent animas cito combu-

runtur. Eudica quidem bene omnibus corporibus conuenit: nam ea viuificat & aptat, & ab omni combuſtione defendit: immittit namque quædam eorum in aliis, & iſta ſimul poſt immiſſa a nimio calore poſt defendit. Et quando eudicam quærere volueris, in vitreis vaſis eam quære: quam quum inueneris, eam reconde, neq; quicquam cum ea facias vſque dum, id eſt, exſpecta donec acidum fiat, azyma non exſiſtat: quoniam tua intentio penitus caſſaretur. Terra quoque fœtida, cito recipit albas ſcintillas, & vetat ſanguinem, ne ille in decoctione damnetur: vis namq; ſanguinis, & eius fortitudo nimis eſt magna: quamobrem ſanguis eſt frangendus ne impediat, aut proficiat: quę quidem fractio, fiat poſtquam fuerit dealbatum, hoc quod de coloribus remanſit, nigredinem occupat; coloribus, inquam, venarum * prius effuſarum, ex nouo eſſe, quod quidem huic magiſterio pertinet; in cuius initio veritatem non videris, eſt omnino fallax & inutile. Illud quoque huius magiſterii ſecretum eſt; quod hic in vnum breuiter collegi, & collectum tibi expoſui: quod videlicet huius rei pars vna, mille partes argenti, in aurum puriſſimum conuertit. Hæc ergo quæ iam dicta ſunt, ad hoc magiſterium tibi ſufficiant. Sed adhuc reſtant quædam, ſine quibus repelli nõ poteſt. Sed & te ſcire conuenit, quod intentio hominis hanc ſcientiam diuinam & puram quæ-

* al. *minerarum.*

quærentis, aliud arbitrari non decet, niſi donum Dei altiſſimi & magni, qui eam ſuis commendat, cuius nomen ſemper ſit benedictum. Sed & tu bone Rex, nunc totus ſis mihi mente, vt audias & intelligas ea, quæ tibi amodo dicam. Rex Calid. Dic vt libet: nam & erectis auribus tibi aſſiſto præſens. Morienvs. Dicit de nominibus ſpecierum. O bone Rex, etiam perfectiſſime in primis te ſcire decet, quod fumus rubeus & fumus citrinus & fumus albus, & leo viridis, & Almagra *, & mortis immunditia, & limpidum, & ſanguis; & eudica, & terra fœtida, ſunt ea in quibus tota huius magiſterii conſtat efficacia: quæ ſine his, nullatenus recte tractari poteſt. Rex Calid. Explana mihi hæc nomina. Morienvs. In fine libri exponam ea: quoniam ad præſens de illis, quorum hæc nomina coram te magiſterium conficiam, vt ea quæ iam diximus, per ipſius rei effectum comprobentur. Eſt enim hæc huius ſcientiæ radix, vt ſcilicet ille qui eam dare voluerit, eius doctrinam prius a magiſtro ſuſcipiat, & poſtea magiſter coram diſcipulo ſuo, eam frequenter pertractet. Sunt autem quidam, qui hanc ſcientiam in venis diu quærunt, neque tamen illam inueniunt. Tu autem ſemper in his ſecundum quod me operari videbis, operare. Nec illud ab hoc in hoc magiſterio quæras: quoniam ſi feceris, proculdubio errabis.

* al. *Amalgra.*

Sunt autem multa huius ſcientiæ obſtacula. Nam, vt ait ſapiens, Multa diſtantia eſt inter ſapientem, & inſipientem, & inter cæcum, & videntem: neque enim ille, qui diſpoſitionem huius magiſterii, etiam probationem perfecte cognouit, eſt vt ille qui adhuc in eius inquiſitione per libros perſiſtit. Sunt namque libri ſub figura de hac arte compoſiti, quorum pars maior multum obſcura videtur, ac ſcientia connexa, nec niſi a ſuis compoſitoribus poteſt intelligi. Sed hæc eſt ſcientia quæ inter alias maxime inquiri debet, quum per illam, ad aliam magis admirabilem peruenire poſſimus. REX CALID. Omnia autem quæ profero vera liquent, & eorum veritas in ſua expoſitione floreſcit, & admirabiliter alluceſcit.

INCIPIT DISPOSITIO SAPIENTVM, AD APTATIONEM corporis immundi *, antequam elixir * ſuper illud nondum durum effectum ponatur, & antequam album efficiatur, & antequam anima in eo mittatur.

* al. *mundandi.*
* al. *indureſcas, eum ſicces & alium facias per purgationem.*

DICIT MORIENVS: Quoniam elixir niſi a corpore bene mundificato, neque fœtido, vt eius tinctura quando ſuper eum introi-

introiuit formoſior appareat, non recipitur. Et hæc prima diſpoſitio eſt. Incipe ergo ſub Dei auxilio, & primum fac vt fumus rubeus fumum album capiat, ac deorſum ambos effunde ac coniunge, ita ſcilicet, vt in eorum commixtione ex vtroque, par pondus apponatur. Quibus commixtis, in vaſe ſpiſſo, iuxta menſuram fere vnius libræ perfecte ponantur, cuius ſcilicet os, cum bitumine conuenienter obtundatur. Sunt enim in eis venti, qui ſi infra vas detenti non fuerint, euadent, & ſic magiſterium annihilabitur. Bitumen vero ſit illud, quod in libris philoſophorum lutum appellatur. In quo videlicet ante concluſionem modicum ſalis apponas, vnde magis confirmetur, & ignis combuſtioni diutius poſſet reſiſtere. Inde vero fornacem calefacias *, & ea iam calefacta, vas prædictum, cum omnibus quæ in ſe continet in eo ſublimetur: quæ ſcilicet ſublimatio *, poſt ſolis occaſum fiat, & ibi donec dies frigeſcat, dimittatur. Poſtea vas ipſum extrahas, & eum confringas. Quod ſi ea quæ intus poſueras in vnũ corpus ad modum lapidis commixta inueneris, Accipe illud & tere bene atq; tantariſa *: quod quum feceris, aliud vas, cuius fundus ſit rotundus, accipe, & hoc iam bene tritum atque bene tantariſatum intus pone, & os vaſis cum bitumine philoſophorum vndique claudas: inde vero fornacem philoſophorum con-

* *In alio exemplari additur, cũ ſtercore ouino, vel cum foliis oliuarum.*

* al. *ſubhumatio, & ſubhumetur.*

* al. *Caratantariſa.*

ſtruas, in qua ignem philoſophicum more philoſophorum accendas, qui etiam ſpatio XXI. dierum æqualis perduret exardendo. Ignis vero philoſophicus talis eſt, quod eius materia bina partitione partitur. Aut enim eius materia ex ſtercore ouino erit compoſita, aut ex foliis oliuarum: nihil enim eſt quod ignem in combuſtione æqualem faciat perdurare melius his. Igitur diebus prædictis tranſactis, præfatum vas a fornace extrahas, & quod intus inueneris, exſicca: poſtea vero ex ea vnam partem accipias, & eam cum decem partibus mundati commiſceas, & iterum vnam partem mundati aſſumas, & eam cum decima parte mundi, ſimiliter miſceas, & ſic deinceps, iuxta hunc ordinem, & numerum eorum, alteri apponatur, vt in vnum miſceantur: quibus in vnum commixtis, fac ex eo elixir, hoc eſt illud diſſipa, & ſi in eo album remanſerit, & bene firmatum, neque propter ignis aduſtionem receſſum inueneris, iam duas partes huius magiſterii expleuiſti. Hic eſt igitur modus, quo album cum immundo recentiſſime coniungitur: neque præter iſtum modum alius inuenitur. Anima enim cito corpus ſuum ingreditur, quam ſi alieno corpori coniungere ſtudueris, incaſſum laborabis. Nam ipſa veritas magis eſt lucida. REX CALID. Omnia quæ dicis vera ſunt, vt iam nos vidimus: Et Deus animas ſuorum prophetarum, in manu ſua recipiet.

INCI-

INCIPIT DISPOSITIO SECVNDA EX DICTIS MOrieni Romani, quam cum Calid rege, filio Egezid *, filij Madoya * habuit.

*alias, *Geſeid: ſed ſupra Gezid appellatus eſt.*

*al. *Mochaia; & antea Macoia dictus.*

Dixit Morienvs, ſume fumum album & leonem viridem, & Almagra rubeum & immũdiciam mortui, & hæc omnia diſſolue; quibus diſſolutis, fac ea aſcendere, & poſt aſcenſionem in vnum coniungere: ita ſcilicet quod in vnaquaque parte viridis leonis, tres partes de immunditia mortui apponantur. Similiter de fumo albo vnam facias partem, & de Almagra duas, quæ in vaſe viridi omnia ponantur, & in eo coquantur. Os autem eius vaſis firmiter, ſecundum quod prædictum eſt, claudatur. Poſtea vero hoc in ſole ponatur, & deſiccetur ibi, & quando deſiccatum fuerit, elixir ſibi appone: ac demum pone ſuper eum aquam ſanguinis, quanta ſuper eum natet. Poſt tres dies ſimiliter & noctes, riga eum cum aqua fœtida, cauendo ne de ſuis diebus aliquem minuas, neque ſuus ignis extinguatur, aut ardendo inualeſcat, aut minuendo eius adſtio minuatur. Tranſactis igitur * XVII. noctibus, prædictum vas aperies, & aquam quam intus inueneris, extrahas, & iterum alteram fœtidam aquam in eo reponas: quod

*al. *vii.*

ſcilicet tribus noctibus agendum eſt, cauendo etiam ne vas vllatenus a ſua fornace remoueatur: appoſitio vero aquæ fœtidæ, ſemel in vnaquaque noctium trium fiat. Inde vero tranſactis XXI. noctibus, vas a fornace extrahas, & elixir, quod in eo fuerit, deſicces, poſtea corpus album ſumas, in quo videlicet album iam fixiſti, & ponas eum in vaſe paruiſſimo, quod eſt iuxta quantitatem fornacis magiſterii, quam poſtquam conſtruxeris, fiat. Inde vero vas illud, firmiter fornaci coniunge, ne eum flamma ignis comburat, vel contingat. Elixir quoque quod ſuperius in eo diximus debere proiici, ſit taliter, vt ſi de albo corpore partem * ei proieceris de elixir, partes XI. proiicias, quibus commixtis ſuper vnamquamque huius corporis commixti vnciam, quartam partem vnius dragmatis de eudica ſolum proiicias. Hoc ita facto, in magna fornace hoc vas ponas, & per duos dies, & totidem noctes eum ibi dimittas: ſuper cuius caput, ignis, qui per tot dies & noctes, non extinguatur. His igitur diebus & noctibus completis, hoc quod in vaſe inueneris, extrahas, & lauda creatorem altiſſimum magnum, ſuper ea quæ tibi tribuit.

*al. x.
*al. XI. vel, XLI.

INCIPIT EXPOSITIO ſpecierum.

DIXIT MORIENVS. O Rex bone, & ſapientiſſime, hæc eſt expoſitio ſpecierum, quæ huic magiſterio pertinent, quarum ſcilicet anteceſſores noſtri, multis atque diuerſis nominibus nominabant, vt eos qui hoc magiſterium indigne quærerent, contra ipſius veritatem penitus errarent. Scito igitur quod immundum corpus eſt plumbum, quod alio nomine affrop interpretatur. Corpus vero mundum eſt ſtannum, quod alio etiam nomine arena * nuncupatur. Leo viridis, eſt vitrum; Almagra * quoque eſt laton, licèt ſuperius eam eſſe terram rubeam diceremus. Sanguis quoque, eſt auripigmentum, & terra fœtida eſt ſulphur fœtidum. Sed & Eudica, omnium horum eſt ſecretum, quod ſcilicet alio nomine Moſz hacumia dicitur, quod quidem Latine fæx vitri, vel vitri immundicia, dici poteſt *. Fumus vero rubeus, eſt auripigmentum rubeum. Fumus quoque albus, eſt argentum viuum. Et fumus citrinus, eſt ſulphur citrinum. Ecce iam nomina ſpecierum tibi exprimo, quarum tamen tres ad totum magiſterium tibi ſufficient: Id eſt, fumus albus, & leo viridis, & aqua fœtida. Habes igitur tres ſpecies, nec ſuam confectionem nemini dicas vel detegas; ſed ſine ſtultos circa hoc magiſteriũ quę-

* al. *Alluech.*

* al. *Amalgra.*

* *Sunt enim duo eius genera; citrinum, & rubeum.*

libet alia quærere, & quærendo errare, quoniam ad eius effectum, non peruenient vſq; dum ſol & luna, in vnum corpus redigantur, quod ante Dei præceptum euenire non poteſt. Exiſtimant enim quidam, quod ſecretum huius magiſterii ſit terra, aut lapis, aut vinum *, aut ſanguis, aut vrina, aut etiam acetum: & per ſe * hæc omnia terunt, & coquunt, & a ſua decoctione extrahunt, & extractum ſepeliunt: quia iuxta opinionem ſuam facere credunt, vt ſuus error magis confortetur, & ne deſperent de hoc, quod quærunt inuenire. Sed ſcio quod terra & lapis, & hæc omnia ad magiſterium ſunt inutilia, & malum exitum habentia. Hoc etiam te ſcire conuenit, quod maxima huius operis efficacia, in ſuo igne perpenditur: nam cum eo mineræ aptantur, & malæ animæ in ſuis corporibus retinentur. eius quoque ignis, eſt tota eius natura, huius rei natura atque perfecta probatio. Quicquid etiam ad hoc magiſterium effeceris, in cuius principio vnum non inueneris, inutile eſt. Quod namque bonum ſperari poteſt, quum ipſa res non faciat, neque ſecum in mundo conficiat? Ita ſcilicet vt in vnum corpus redigatur. Si autem ſecundum quod diximus iſta tractaueris, auxilio Dei tua complebitur intentio. Quod ergo diximus, tu bene intellige, & intellecta tuæ commenda memoriæ, & iuxta ſuum ordinem illam diſpoſitionem, & in eorum

* al. *ouum.*
* al. *Sæpe.*

eorum diſpoſitione frequenter ſtude. Nam eius frequens ſtudium, viam eius rectiorem tibi oſtendet. Similiter ſcias, maiora radix huius operis eſt in inquiſitione ſpecierum, quę ſunt meliores ad hoc magiſterium. Nam vnaquæque minera, multorum eſt generum. De hoc quoque, quod de fumo albo interrogaſti, ſcire tę conuenit, quod fumus albus eſt tinctura, & etiam anima horum corporum ſolutorum, & etiam mortuorum, quorum videlicet animas iam extraximus, & iterum eas, ſuis corporibus coniunximus. Nam omne corpus, quando anima caruerit, tenebroſum, & obſcurum erit: & fumus albus eſt qui in corpus, veluti anima defluit, vt eius nigredinem, atque eius immundiciam ab eo penitus auferat, & corpora in vnum conſolidet, & eorum aquam multiplicet *. Nam immundum, nigrum eſt, & multum leue; & ideo quando ſua aufertur nigredo, ſua albedo confortatur, & ſua aqua multiplicatur, ac ſua pulcritudo magis erit apparens, & tinctura tunc magis in eo apparabitur *. Quid plura? Si hæc omnia bene tractata fuerint, tinctura in eo bene operabitur, & exibit eius aurum puriſſimum & rubicundum, quo ſcilicet nullum melius, atque magis purum inuenire poteris. Ob hanc igitur cauſſam, hoc aurum a quibusdam aurum, vel ethees Romanum ſolet appellari. Hoc etiam te ſcire volo, quoniam ſi fumus albus non eſſet, nul-

* al. *Et ea multiplicet*

* al. *operabitur.*

latenus aurum ethees alchymiæ purum, ſiue vtile perpetrari poſſet. Hoc eſt etiam huius magiſterii capitulum, & quaſi tota ſua directio. Quod ſi quando alchymia conſecta fuerit, eius vna pars inter nouem partes argenti ponatur, quoniam totum in aurum puriſſimum conuertetur. Sit ergo Deus benedictus Amen, per cuncta ſeculorum ſecula.

*al. *Super mille partes.*

Explicit liber Alchymiæ de Arabico in Latinum translatus, anno milleſimo centeſimo octuageſimo ſecundo, in menſe Februarii, & in eius die vndecimo.

ΧΡΥΣΟΡΡΗΜΩΝ:

siue

De arte Chymica,

DIALOGVS;

QVI PRÆCLARISSIMAS HVIVS SCIENTIÆ, ACTIONES, rationi, ac naturalibus principiis conſentaneas eſſe demonſtrat; impoſtorum vero & ſycophantarum ſomnia & nugas retegit.

HANOVIÆ AD MOENVM
Apud Guilielmum Antonium,
M D XCIII.

INTERLOCVTORES ſVNT, CHRYSOPHILVS, Theophraſtus.

PERPETVAM *illam ac communem hominum miſeriam deplorare non ſatis poſſum; cum omnia ea, in quibus bonorum etiam vmbræ verſantur, tam ſint difficilia & intricata, vt nanciſci ea vix milleſimus quisque poſſit: nacta tandem, celeri nos pede fugiant. At ea rurſum, quæ cum atrocitate, periculis, omni denique malorum aceruo, coniuncta ſunt, ita nobis conſtanter immineant, vt conſpirâſſe in humanam perniciem iudicari poſſint. Momento enim peſſûm imus, miſeria, paupertate, periculis, infirmitate, doloribus obruimur; vt autem felices ſimus, vt ditemur, vt ſanemur, multis annis opus eſt: vt non indigeamus, vix vllo ſeculo contingit. Etenim quantum in me quidem eſt, cum iam a vitæ meæ quaſi exordio, nihil prius (quod tamen fateri palam erubeſco) in optatis habuerim, quam vt admodum diteſcerem; atque ipſius* AVRI *ſitis me totum corripuerit; abſolutam tamen id conſequendi, methodum nondum ſum conſequutus. Deſperans licèt voti me futurum compotem, extrema tamen quæque experiri lubet; ipſamque artem, quam* Alchymiſticam *vulgus nominat, iam aliquamdiu intermiſſam, fauente Mercurio, rurſum adgrediar. Sed video obambulantem illic Theophraſtum,* CHRYS.

hominem, ſi quem Germania vnquam tulit, huius artis abſolutum artificem: quem ſi in eā ſententiam perducere poſſum, vt mihi in hoc conatu adiumento ſit, futurus ſum (procul dubio) hominum feliciſſimus. Salue amicorum præcipue ô Theophraſte? THEOPH. *Saluus ſis & tu ô lepidum caput. Sed quid ſolus hîc aberras? quid eſt quod tam anxie tecum obmurmuras? aſpiciebam te iamdudum, non ſine magno meo riſi, iactantem brachia & caput, micantem digitis, calcitrantem pedibus; Bacchico te correptum furore exiſtimabam.* CHRYS. *Non Bacchi, ô bone, ſed Pluti enthuſiaſmate ſum percitus.* THEOPH. *Quid Plutum murmuras? nos Plutum ad Plutonis cancellas (vt aiūt) relegemus, & vitæ tranquillæ operam dabimus.* CHRYS. *Te quidem auctore ſperarem, me animum tranquillum poſſe conſequi; tua in manu mea ſalus eſt. Qui ſi mihi adiumento eſſe velis, effecturum me breui id ſpero, vt hominum ſimus primarii.* THEOPH. *Ego quidem ô Chryſophile, quantum in me eſt, omni meo conſilio & auxilio, (modo id cum manifeſto meo periculo coniunctum non ſit) adeſſe tibi non refragabor; verum quid negotii ſit, breuiter expone.* CHRYS. *Non dubito quin ad aures tuas peruenerit, quantum ego non pecuniarum tantum, ſed (quod eſt precioſius) temporis iacturæ, circa eam ſcientiæ perſuaſionem, quam* Chymicam *eruditiores nominant, fecerim: pudetque fateri, quam ego ab nequiſſimo genere hominum, qui ſe Alchymiſtas & philoſophorum, ſcilicet,*

diſcipulos

diſcipulos iactitant, ſim miſere deluſus; ac meæ valetudini, (quod eſt grauiſſimum) ob fœtidas fuligines, halitusque teterrimos, quos in cauernis, Troglodytarum more deliteſcens, pertuli, nocuerim; quorum omnium iactura tam eſt ingens, vt ea etiam quæ inde commoda colligi poſſent, nullius momenti æſtimanda ſint. THEOPH. Ha ha hæ, diſperеam, niſi ego, (quamuis rerum omnium eſſem inſcius) idipſum ſubolui. Cum enim menſe præterito, hortenſem illam tuam domunculam præterirem, tam fœdum quendam fumum, atque atrum, ex ſubterranea illa fornice erumpentem, animaduerti, vt Auernaleis ibi fauces crediderim, in quibus Canidia ſuas dapes decoxiſſet. Verum ne ſiniſtram de tua prudentia opinionem conciperem, obſtabant inprimis auctoritas; deinde quod ſummo loco es natus, poſtea, maturior ætas; non ſine rerum experientia; denique & manifeſtiſſima exempla, quibus cautiorem te, alieno ſaltem periculo, redditum numquam dubitaſſem. Nec enim mihi perſuadere poteram, te illis rebus, quæ cum manifeſto detrimento ſunt coniuncta, multo minus ſceleſtiſſimis ſycophantis, artisque calumniatoribus, animum potuiſſe aduertere. CHRYSOPH. Ego vero cautus in hac re fui, quantum licuit. Verum ne ego intentatum relinquerem id, quod tot auctorum calculo indubitatum redditur? præſertim cum omnia quæ ad hoc negotium pertinent, a tam multis magni nominis philoſo-

phis, diligentiſſime ſint perſcripta? Poſtremo, cum mihi nec ingenium, nec opes, nec otium, aliæque plures rei bene gerendæ occaſiones deeſſent. Sed quid de exemplis? Cum tu ſolus (quem finem huius artis adſequutum, obque id omnes felicem prædicant) multorum inſtar mihi ſatisfacias. Qui ſi mihi opem ferre, & meam claſſem in mediis vndis cum procellis luctantem, in portum deducere velis, faciam vt breui intelligas, quantum ornamenti, ex mea amicitia, auctoritate, potentia, tibi immineat. THEOPH. *Agnoſco crocodyli lacrimas.* CHRYS. *Quid dicebas?* THEOPH. *Dixi tuam me agnoſcere beneuolentiam. Verum ex illo tuo ſermone intelligo me, (quem in hac re ad conſulendum tibi elegiſti) minime ſatisfacturum: te namq; tranquillitatem nanciſci, aut voti fieri poſſe compotem, ex hoc tuo inſtituto, tam eſt rationi conſentaneum, quam ſi veſtales Ithyphallica celebrent. Si tamen de artis Chymicæ vi ac natura (quantum ad meam quidem cognitionem peruenit altius quædam repetere liceat; intelliges fortaſſe, quantum tu, cum tuis illis erronibus ab huius ſcientiæ ſcopo, aberraueris.* CHRYS. *Id quidem iamdudum expeto: Refer.* THEOP. *Inprimis exiſtimes oportet, artem Chymicam eſſe ſcientiarum omnium (geometria ſola excepta) vt ingenioſiſſimam, ſic maxime vtilem, imo neceſſariam; vt (quemadmodum poſtea intelliges) non ſit indigna, vt totam aliquis circa eam ætatem inſumat. Ea tamen latius quam crede-*

credebas, patet. Cum enim circa metalla & metallica verſetur, duplici conſtitutam differentia ſcias. Altera eſt Phyſica, atque cum naturalibus rationibus ex ſympathia & antipathia manantibus, coniuncta. Altera talis quidem videtur, ſed ſophiſtica eſt: videri itaque quam eſſe mauult. Prior illa ex naturæ ſecretis, vt dixi, admirandos, pulcerrimos, ſalutares etiam, ne dicam diuinos effectus, ſolet proferre. Ex quibus, ab ingenioſis hominibus quædam ita ſunt eruta, atque vulgata, vt iam artes amplius dici non mereantur. Quædam autem inuenta nondum ſunt; ea arcana ſunt, & in hunc vſque diem remanſerunt. Poſtremo, quædam inuenta quidem ſunt, ſed ea pauciſſimis, atque fere nemini (niſi cui Deus diuinitus id demonſtrauit) tot ſeculis conſtiterunt. Ex quibus vnum eſt præcipuum, totius artis Chymicæ vnicus ſcopus ac verus finis; miro tamen artificio, altoque ſilentio ſemper abſconditum, vt arcanum dici adhuc mereatur. Ita vt plerique id non eſſe in rerum natura, conſtanter magis quam vere, affirmare audeant. Ad hunc ſcopum pertingendum, cum tot ingenia fruſtra laborauerint, toto (quod aiunt) aberrantes cælo; vt tamen aliquid egiſſe vulgo videantur, ad alteram illam, quam ſophiſticam dixi, (cuius exercitia, maiori numero remanſerunt) vt confugerent, conſultum exiſtimarunt: atque ſic aureo hamo (vt poſtea dicam) piſcati ſunt. CHRYS. Expone hæc exactius: neſcio enim quæ inuenta huius artis, quæ nondum

inuenta dicas. THEOPH. Chymica inuenta (vt præcipua perſequar) ſunt partim circa metalla, partim circa metallica. Circa metalla hæc fere poſſunt conſtitui. Ea commiſcêre ſimul, vt aliquid aliud eſſe adpareat: exempla cuius ſatis vulgata. Ea immutare; vt circa ferrum & æs maxime ſolet contingere; ponderi adiicere, aut (quod facilius) detrahere: ſolidiora quædam reddere: colorem, in quibusdam mutare, vt circa ferrum vt plurimum: molliora quædam, alia duriora efficere. Omnia vero hæc absque fallendi ſtudio. Alia, & quidem ſubtiliora, circa metallica verſantur: vt deaurationes, deargentationes, (lubet enim nunc verbis vti inſolentioribus) ſeparationes. Ex quibus indagatæ ſunt metallicorum admirandæ vires, item eorumdem cum metallis amicitia, atque odium; quam ſympathiam eſſe, recte dicemus: vt antimonii, hydrargyrii, caphuræ, ſulphuris, chryſocollæ, plumbi cinerii, plumbi candidioris, cum auro, argento, orichalco & deinceps. Huc pertinet pyrici pulueris inuentum, ſua admiranda vi tonitrus imitans: adde & ſcientiam, qua vitrum in longiſſimas lineas diducitur. Omitto ea quæ ad remedia pertinent, cum nullum fere medicamentum, a metallis aut metallicis immune ſit. Nónne exhalationes vniuerſæ, quas diſtillationes nominant, arti chymicæ ſunt obnoxiæ? nónne colorum præcipuæ compoſitiones? nónne fragrantiſſimi illi ac ſaluberrimi ſuffitus, & odores pretioſi? ne de reductionibus omnium fere ſimpli-

cium,

cium, in tenuiſſimos ſpiritus; ac, quod poſtremo dicam, fuſiones metallicæ, quibus vix quidquam ingenioſius, accuratiusq;. CHRYS. *Intelligo. Quæ autem ea ſunt, quæ nondum inuenta dicis?* THEOPH. *Quaſi vero de iis verba facere velim, quæ in rerum natura nondum ſunt. Inueniri tamen adhuc multo plura poſſe exiſtimo; veluti, vitrorum absque igne mollities; electri compoſitio; lapidum duriſſimorum fabrefactio; aquarum tenuiſſimarũ excoctio; & quæ ſimilia adhuc latitant.* CHRYS. *Verum iam de illis, quæ inuenta quidem artis Chymicæ dixiſti, ſed pauciſſimis conſtare, dicas rogo.* THEOPH. *Ea ſunt vitrum in adamantinam duriciem perducere. Morbis deſperatis ex metallis, & metallicis, præſentiſſima ac ſubita, exhibere remedia. Item, contra venenorum omniũ vim antidotum exquiſitiſſimum certiſſimumque, quale nuper a Miſnico ruſtico & foſſore metallico, caſu potius quam conſilio, ex re (vt audio) vulgatiſſima, confectum, quod etiam proprio ſui corporis periculo, ab Electore Saxoniæ, experiri compulſus eſt. Poſtremo, quod omnium eorum quæ enumeraui, vim atque efficaciam excedit, eſt certa ac compendioſa methodus, qua ſubtiliſſimi ac tenuiſſimi ſpiritus parantur, quorum efficacia, abſolutiora metalla, multiplici proportione, perfectiora, atq; auctiora (nulla prorſum tentata fallaci metamorphoſi. ſiue ſubſtantiæ immutatione) perduci poſſunt.* CHRY. *Euge Theophraſte, Dii te ſeruent: hoc iamdudum exſpectabam. Huius ego ob ſcientiæ experimentum, tot expenſarum*

pertuli, tot libros, tum ab Aſiaticis, tum Europæis conſcriptos, perlegi, transferri, atque in compendia redigi curaui: verum ſpe omni fruſtratus, in mediis procellis hæreo, in quibus mihi, tanquam ad Sirenios ſcopulos, eſſe conſeneſcendum, admodum timeo; adhibitis licèt in conſilium tot eruditis hominibus, qui ſingula mihi diligentius explicarent. Ex quorum omnium (quos quidem agnoſco) numero, te ſolum habeo reliquum; qui mihi & illam methodum indicare, & libros, qui hac de re ex profeſſo tractant, explicare potes. THEOPH. *Vt ex illis tuis libris, ſint Arabicæ vel alterius gentis, id quod vltimo a me loco dictum eſt, poſſis comprehendere, tam eſt arduum, quam ex Tantali hortis fructus decerpere. Deinde, vt illi tui errones, ac impoſtores (eruditi ſint nec ne) ſuam operam in hac re conſequenda, præſtare tibi poſſint, tam eſt conſentaneum, quam ebur atramento candefacere. Cum in libris mera contineantur ænigmata, meræ tenebræ, ex quibus neque Oedypus extricare ſe vmquam poſſit.* CHRYS. *Quare igitur (ſi hæc ita ſunt) tantum operis circa hoc negotium adhibuerunt Philoſophi, cur tam audacter idipſum pollicentur?* THEOPH. *Adhibitam magnam ab antiquis operam non negârim, ſed vt deſcribendo, rem occultarent: idque quatuor rationibus factum mihi videtur. Primo, vt exercerent ingenia hominum otioſorum. Secundo, vt anſam ingenioſis præberent, pleraque celeberrima ſimul & vtilia, quæ inde manarunt, indagandi.*

gandi. Tertio, vt homines curioſos vexarent, & eorum otio, & laboribus abuterentur, maxime id efficiunt, cum eidem rei, plura nomina, quam Ioui gentiles imponunt. Poſtremo, vt intellexiſſe ſe, Naturæ ſecreta, poſteris teſtatum relinquerent. CHRYS. *Quare ergo non tacere potius, quam ea verboſiſſimis commentariis, quæ nemo intelligit, perſcribere, maluerunt? quibus conſideratis, in eam plane deſcendo ſententiam, vt meras nugas eſſe, ab impoſtoribus, aut Dæmone potius Plutonico, ad euertendum plerosque confictas credam.* THEOPH. *Ne hoc dicas oportet, ô Chryſophile: verum ſi acriter contendas, ne verba quidem vmquam facta, de hoc poſtremo, præſtitiſſe, non me habebis admodum refragatorem. Quod autem præter figmenta aliud nihil eſſe dicis, facis tu more illorum, qui de re non intellecta, nec viſa vmquam, iudicant; quemadmodum cæci de coloribus. Fateor librorum magnum eſſe aceruum, quantum ad meam quidem cognitionem peruenit; omnes circa hoc negotium impediti; qui indigni ſunt, vt ab homine ingenioſo inſpiciantur, præter ἐπιγραφὴν nihil habentes magnificum. Alii quidem Hermetis, Auicennæ, Alchindi, Auerrois nomine circumferuntur, ſed ab Europæis ac Barbaris compoſiti; veluti Gilgilide, Richardo Anglico, Morieno, Roſino, Stephano, Lombardo, qui ſe philoſophos (ſi diis placet) nominare audent. Huc pertinent Arnoldi de villa Villa noua & ſimilium; quorum ſomnia Mariæ ſororis Moyſis, item Io. Scoti titulos*

ementiuntur. Rurſum (quod fateri æquũ eſt) aliorum exſtant commentaria, ſi cum iudicio legantur, ferenda quidem, imo lectu non indigna; ad quæ tamen intelligenda Theſei filo opus eſt. Quorum primaria ſunt, Gebri Arabis: & ex recentiorib. Aloyſii Marliani ac Rogerii Bacchoi ſcripta. Recentiorum tamen nullus ſanioris fuiſſe mentis videtur, quam Io. Antonius Augurellus. CHRY. *Deus bone, cur ego hæc non ante annos plures intellexi? verum tu rebus deſperatis fer remedium.* THEO. *Non equidem me conſultore opus eſt; cum ab omnium illorũ opinione, quam audiuiſti vmquam,* ἐκ διαμέτρου, *vt aiunt, diſſideã. Non quidem quantum ad inuenta ipſius artis, quæ vulgata eſſe dixi, quæ & experientia comprobauit. Quod ſi circa illa verſari velis, poteris facili ſemita, occupatione honeſta, non ſine varia iucũditate, ætatem in iis tranſigere. Exempli loco ſint, fuſiones metallicæ, quibus non animalcula ſolum, & ſolidiora; ſed & herbæ flores, imo minutiſſima quæq; vt natiua videantur, poſſunt accuratiſſime exprimi. Item diſtillationes (vt dicũt) quarum beneficio, non herbæ tantum & ſuccus, ſed & arborum lacrymæ, radices; imo lapides & ſilices ipſi, in oleum, aquam, tenuiſſimos ſpiritus, deduci poſſunt; in his & ſimilibus gratificari non mihi graue eſt futurum.* CHRYS. *Quid mihi de fuſionibus & deſtillationibus narras? Ego mihi maiora longe ſum pollicitus; intelligis quid velim. Et vt clarius explicem; id ſcire cupio, An permutari metalla (præſertim abſolutiora) &*

qua methodo poſſint; an ignobiliora in nobiliora, ex quibus tandem generatio fiat auri puriſſimi; & qui illi ſint, aut ſpiritus aut principia, ex quibus ipſa transſubſtātiatio (vt dicunt) fiat. Nam eſſe tibi hæc perſpecta non potes ire inficias. THEOPH. *Abſurdum eſt docere velle, quæ ego numquam ſcire me ſum confeſſus; & cuius negotii nec ipſe vmquam experimentum feci. Te quidem inanem inſumpſiſſe operam, vna cum tuis illis erroribus, aliunde mihi conſtat. Hæc enim ſunt ipſius naturæ manifeſta axiomata:* Ex nihilo nihil poſſe fieri. *Item*, Generatio naturæ eſt, non artis. Principia autem generationis cuiuſcumque ſunt, vt cum eo quod generare volunt, non diſſideant; ſed quod plurimum cum eo participent. *Ita nec ex ouo fit metallum; nec ex metallico crocodylus; & tamen, quæ longe a natura magis abhorrentia ſunt, tu moliris: vtq; ad tua interrogata exactius reſpondeam: Permutari metalla, præſertim illa quæ pondere differunt, non poſſunt: Aurum autem ab aliis grauitate, non exigua proportione, diſſidet. Ergo. De aliis metallis quæ cognatiora videtur; vt æs & ferrum, quæq; pondere & tenuitate vix diſſident, non dicam: neq; ad tuū inſtitutū pertinet.* CHR. *Attamē nec ipſi antiqui ſcriptores primarii, id negant, quod tu ſoles pro falſo aſſerere.* THEO. *Imo tu illorum dicta non es aſſequutus. Cur non illud potius diligentius examinaſti? Dum dicunt*; Generatum deberi ad ſua principia reduci, *cum hoc naturæ ſit conſentaneum.*

Omiſſis ceteris ambagibus veluti transmutationem impertinentem; veluti nouam rerum generationem ex artificio, ſiue ex nihilo per artem; quæ abſurda ſunt a naturæ legibus, in quibus ſympathia nulla. Ergo, ſi recte intelligas, ipſi Philoſophi hæc eadem quæ falſa eſſe dixi, pernegant. CHRYS. *At Philoſophi dicunt, hydrargyrion & ſulphur, generationem eſſe omnium metallorum. Ergo ex hydrargyrio & ſulphure metalla, ipſumque aurum confici poſſunt.* THEOPH. *Si cinabarim dixiſſes, faterer. Verum nondum vides aliud eſſe conficere, aliud generare? Exemplo fiet res dilucidior; idque craſſa Minerua proponam. Si grana tritici decem quis tibi obtulerit; & dicat, panem poſſe ex iis, infinita proportione confici; cum tu idipſum inteligas, facile credis, & generationem, quæ ad hoc requiritur, ipſamque moram, cum non ager ſed tempus (vt aiunt) ſpicas proferat, ſubintelligis. Quod ſi hominem, aut ex remotiſſimis Indis, aut Iſlandia, edocere hæc velis, qui, quid ſit ſerere aut metere, numquam audiuit; tuque nolis cum illo aperte agere, verum mera ænigmata præſcribas. Hoc modo; Calcinandam eſſe primo terram, terendamque, grana ſoluenda, defodienda; quæ inde proueniunt, denuo terenda, ſoluenda, ſublimanda, deinde coagulanda (agnoſcis, opinor, tuas voces) & excoquenda; ille, ni fallor, intelliget terram aratro ſulcandam, vertendas iterum glebas, ſementa iacienda, omnem operam ruſticam adhibendam; exſpectandam eorum quæ proueniūt*

matu-

maturitaiem, demeſſo iam frumento, illud non ſine magna adhuc opera, transmutandum in panem? Et illa tamen ænigmata, quæ tuis libris continentur, ſunt magis inexplicabilia. CHRYS. Tibi admodum aſſentior. Verum ad id vnde ſumus digreſſi, redeundum. Dicebas, generata ad ſua initia reduci deberi, idque naturæ conſentaneum eſſe. Atque mihi hoc idem videtur factu eſſe impoſſibile. THEOPH. Imo non poſſibile tantum mihi videtur id: ſed facillimum; tamen οὐκ ἄνευ Θησέος. Exempli loco ſit: Qui abſinthite vinum artificioſius conficere volunt, hoc compendio vtuntur: ſi in tenuiſſimum ſpiritum ipſam herbam reducant, cui tanta vis ineſſe poteſt, vt eius ſpiritus vnicum myſtrum toto quadrantali vini infuſum, id omnino in ſui naturam rapiat, ſaporem abſinthii exprimens. Cur non ſimile quiddam circa metalla quoque euenire poſſit, non video. CHRYS. Eiusmodi ſunt quæ refers, vt fieri non poſſit, quin totius negotii experimenta feceris, aut quoties lubet, experiri poſſis, quamuis conſtanter id diſſimules. Nihil igitur aliud iam exſpecto, quam vt arrepto calamo, rem totam mihi perſcribas. THEOPH. Sed quorſum eſt, hoc a me exigere? Si enim hoc exacte ſcirem: noſti eam eſſe myſteriorum legem inuiolabilem, vt Secreta quæ ſunt, non debere eſſe manifeſta. Deinde ſi quid tale tentaſſem, aut experiri voluiſſem, idq; faterer. Si negotium non ſucceſſit, iam me ridendum omnibus præbeo; & ſimilis ero tuis impoſtoribus & erronibus. Si

Si vero ſucceſſiſſe dixerim, intelligis quantum mihi ex hoc moleſtiarum immineat. Cum, vt ingenue dicam, hoc tale ſit negotium, quod nulli fere priuato homini vmquam, ſine detrimento; ipſis autem regibus ſæpe exitio fuit. Ergo nec ſapienti quidem optandum; niſi homini adeo abſoluto, vt etiam omnium opum affluentiam ſpernere poſſit, & nullius rei indigere. Iamq; ni fallor, intelligis quì fiat, vt huius ſcientiæ arcana, ad pauciſſimos tot ſeculis deuenerint. CHRY. *Ego vero exiſtimo, nullis omnino literis hæc arcana vmquam commiſſa; ſed (quemadmodũ de Hebræorum Cabala dicitur) traditione ſolum, ad poſteros demanaſſe.* THEO. *Et hoc quidem eſt veriſimile. Attamen & literis fuit hæc ſcientia olim, etiam ſine fuco, vel obſcuritate commiſſa, & ab Aſiaticis, ad Græcos deuoluta.* CHRYSOPH. *Quaſi vero apud Græcos potuiſſet, tanta caligine ſopita, latuiſſe, quam vix apud Cimmerios in denſiſſimis tenebris, occultam eſſe licuit.* THEOPH. *Recte tu quidem; ſed difficile eſt cuſtodire quod omnes petunt. Cuius exemplum, in theſauris ſit, qui tantis laboribus effodiuntur: item in abſolutæ formæ fæminis, quarum pudicitia tot inſidiantes habet. Legiſtin' Argonautarum apud Poëtas in Colchum, expeditionem?* CHRYSOPH. *Imo illam ex Apollonio Rhodio didici.* THEOPH. *Animaduertiſtin', in illa latere, totam de arte Chymica hiſtoriam?* CHRYS. *Minime.* THEOPH. *Id ipſum ſuboluiſſe Aloyſium Marlianum arbitror, qui ſuos, de*

hac

hac arte, commentarios, Vellus aureum, *nominat. Magnum enim quiddam fuiſſe credendum eſt, ob quod tantum itineris & moleſtiarum, tentato pelago, Græciæ proceres, duce Iaſone, inſumerent. Aries itaque velleris aurei nihil potius fuiſſe, eſt veriſimile, quam membrana, quæ ex pellibus conficitur, & libri, aureis literis conſcripti, quibus aurea, id eſt, noſtræ artis arcana continebantur: Suſpenſum vero in Æëtæ Colchorum regis penetralibus, ipſoque templo, non ſine diligentiſſima oculatorum cuſtodia. Quo ineffabili theſauro à Medea filia prodito, ipſam non infinitas tantũ diuitias habuiſſe, ſed & alia miranda peregiſſe, credendũ eſt; præſertim cum exiguo negotio, (quod videtur impoſſibile) Æſonem ſocerum decrepitum, firmiori valetudini, & quaſi iuuentæ reſtituerit. Expende diligentius, an nõ & ipſe Apollonius, metallorum, æris & auri multoties (licèt obiter) mentionem faciat.* CHRYS. *Deum immortalem! næ tu teipſum argute prodis ex his iam dictis; certior factus ſum, te in ipſis veræ ſcientiæ penetralib. verſari. Nonne & tu miranda præſtitiſti? Iam vero id pernegas? Nonne tu morbis deploratiſſimis tuliſti ſuppetias? cum tamen medicorum ſcholas numquam ſis ingreſſus; ſed ſolum illo tuo (quod* aurum potabile *dicunt) omnes Europæ medicos anteuertas, illiq; palmam tibi iamdudum tribuunt. Tergiuerſari ergo illud diutius, ſine graui in me offenſa non poteris.* THEOPH. *Etſi hæc pro veris agnoſcerem, noſti tamen à ſapientibus*

dictum; Quod occultum vis, nemini dixeris. *Fateor me quidem, ex metallorum & metallicorum energia, multa, idque ratione Phyſica, deprehendiſſe, quorum praxis, ad vtilitatem publicam, ipſamque medendi facultatem, plurimum confert. Tentaſſe me vero quidquam, priuati mei emolumenti ergô, nemini hominum poteſt eſſe perſpectum. Cum intelligam id regibus, ipſiq; Iaſoni fuiſſe exitio: qui a propria coniuge (forte quia euulgari artem timebat) vnà cum liberis euerſus. Libri autem, cum aula regia, exuſti. Iam intelligis an ſapienti tale quidpiam ſit optandum. Expende etiam ô Chryſophile, quantum tu mihi (ſi ſapere incipias) hodie ſis, pro meis monitis, obligatus. Intelligis enim quamdiu in ſophiſtica illa Chymica verſatus, & aureo hamo piſcatus ſis. Id certe infinitis accidit; vt deiecti tum animi, tum corporis, tum fortunæ bonis omnibus, id tantum ſolatii habentes, vt malint videri, quam eſſe, huius artis periti; potiusque eſſe credant, aurum ementiri quam aurum poſſidere. Et (quod eſt atrociſſimum) vt ſocios pœnarum habeant, quoſcumque poſſunt circumuenire, in manifeſtum diſcrimen perducere.* CHRYSO. *Tanta vſus es argumentorum vehementia, vt animum meum, ab iis, quibus addictus erat, omnino diuerterint. Itaque ne verbum quidem amplius de hac re faciam. Sed vnicum a te peto; cum omnis in hoc negotio, experientia, cum incommodo ſit coniũcta, ne mihi facultatum quidquam deinceps pereat; vt mihi aperte indicare*

pergas,

pergas, quo pacto ego non libros tantum ſophiſticos, ſed & ipſos impoſtores, prima ſtatim fronte poſſim dignoſcere. THEOPH. *Id ego in tui gratiam breuiſſimis exponam. Primo ergo, quantum ad libros ſpectat, nihil peſtilentius in hoc negotio irrepſiße ſcias, quam illorum nugæ, qui ſe interpretes antiquorum iactant. Quo nomine Lullius, magna mercede (ſcilicet) dignus; qui, vt omnes fere ſcientias, ita & hanc artem fœde conſpurcauit, & ſic impoſtorum anteſignanus eſſe voluit. Eiusdem farinæ libellus exſtat; cuius initium,* Omnis ſapientia à Deo eſt: *in quo nugator ille, ænigmata omnium antiquorum ſoluere,* offendicula *(vt eius verbis vtar) & errores oſtendere, de tenebris in lucem reducturum ſe ſimplicem pollicetur: tandem vbi Barbarica loquacitate multum præfatus eſt, in intricatiores labyrinthos lectorem dimittit, quamuis illum ſuum librum (nugarum magnitudine refertum)* ſemitam directam *nominat. Poſtremo in cupri dealbationem (ita enim ſcribit) argenti colorationem & inauditas metamorphoſes deſinit. Hæc paulo exactius refutare viſum eſt, vt illum hominem qui ſe philoſophum nominat, & ſapientiam ſibi a Deo traditam, inſipientiæ arguerem. De antiquorum ſcriptis tantum periculi non eſt. Secundo ex ſermonibus protinus impoſtorem cognoſces, cum ille ſtatim a limine Hermetis lapidem, lapidem, inquam, ſanctum phi-*

loſophicum tonat; hoc primum argumentum ſit inſaniæ. Si deinde aliquot annorum expenſas perferendas dicat; ſi de ſpecubus ſubterraneis, furnellis rectis, incuruis, apertis, clauſis, pendentibus verba fecerit. Si de carbonibus vallium, montium; ſi de vitris arboreis; ſi de exercitio maioris & minoris operis; ſi de Mercurio philoſophico: de rege Antimonii; de luto ſapientiæ; de duodecim aquis ad artem pertinentes, & ſi quæ ſunt ſimilia, profert. Et hæc ad artem, ipſiusque finem neceſſaria dicat, aut inſanus eſt, aut impoſtor. Sin ei fidem adhibeas, & opus fueris aggreſſus, fiet vt breui cum Græcis dicas, ἄνθρακες ὁ θησαυρὸς πέφυκεν. *Quod ſi eſſet hominum aliquis, cui omnia huius ſcientiæ arcana poſſent eſſe perſpecta; tuque in illum incideres; mihi tamen numquam fiet veriſimile, illum te quidpiam certi edocturum, cum ſapientes intelligant, quid Satrapæ in illos, a quibus reconditas ſcientias perdiſcunt, moliantur, niſi magnifice velint eſſe miſeri, & remunerationis loco, aureas compedes per omnem vitam perferre. Id non negârim poſſe te peritorum conuerſationibus multum iuuari, & mentis caligines diſcutere. Nam & Socrates nulli ſe doctrinam adminiſtraſſe fatetur. Sed vt medicus, non quidem viſum præſtat, verum deterſa hebetudine, aciem in obiectum dirigit: ita de omnibus ſcientiis exiſtimandum eſt.*

Cumque hæc ita ſint, intemperantia tamen hominum, affectuumque pertinacia, cupiditatumque (vt Sophocles dicebat) furentes equi, ita multos agunt præcipites, vt priusquam ſapere incipiant, extremum infortunium, & Homerica Ἄτη, *illos fœdo interitu deiiciat atque peſſumdet.*

FINIS.